

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วย

- ตอนที่ 1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของนิสิตนักศึกษา
- ตอนที่ 2 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับผลของสภาพแวดล้อมสถาบันต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา
- ตอนที่ 3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของนิสิตนักศึกษา

นิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษามีลักษณะร่วมกันอยู่ประการหนึ่งคือ มีอายุอยู่ระหว่าง 18 ถึง 22 ปี ดังนั้นทฤษฎีหรือแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนานิสิตนักศึกษาจึงกล่าวถึงคนในวัยนี้เป็นส่วนใหญ่ ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนานิสิตนักศึกษา ประกอบไปด้วยกลุ่มใหญ่ๆ 4 กลุ่มดังนี้

1. ทฤษฎีจิตสังคม (Psychosocial Theories)
2. ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา (Cognitive-Structural Theories)
3. ทฤษฎีสัญญลักษณ์ (Typological Model)
4. ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม (Person-Environment Interaction Models)

แต่ละกลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีจิตสังคม

ทฤษฎีจิตสังคมเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคล โดยมีพื้นฐานความคิดตามทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการของอีริกสันที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีการพัฒนาเป็นขั้นตอนตามวัย การพัฒนาเกิดจากการเจริญเติบโตทางร่างกายและผลจากสภาพแวดล้อม การพัฒนาจะมีไปจนตลอดชีวิต ทฤษฎีจิตสังคมที่สำคัญเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษาได้แก่ ทฤษฎีทิศทางการพัฒนานิสิตนักศึกษา 7 ประการของซิคเกอร์ริง (Chickering's Seven Vectors of Student Development)

ทฤษฎีทิศทางการพัฒนานิสิตนักศึกษา 7 ประการ ของซิคเกอร์ริง

ซิคเกอร์ริงได้เสนอทฤษฎีทิศทางการพัฒนานิสิตนักศึกษา 7 ประการ ไว้ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1969 และปรับปรุงใหม่ในปี ค.ศ. 1993 (Chickering, 1969, 1993) ใจความว่า เมื่อนิสิตนักศึกษาได้เข้ามาในสถาบันอุดมศึกษา จะมีการพัฒนาไป 7 ด้าน ได้แก่

1. การพัฒนาความสามารถด้านสติปัญญา ร่างกาย และสังคม (Developing Competence)

ด้านสติปัญญา เป็นความสามารถในการใช้สติปัญญาเกี่ยวกับเนื้อหาสาระความชื่นชมในสิ่งสวยงาม การรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ การรวบรวมกรอบความคิด การสร้างคุณค่าจากการสังเกตและประสบการณ์ **ด้านร่างกาย** เป็นความสามารถในการใช้พลังทางกายและพลังทางใจ ในการออกแบบ และสร้างงานที่เป็นรูปธรรม การได้กำลังใจ กระฉับกระเฉง และมีวินัย มีการใช้กิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต **ด้านสังคม** เป็นความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ นิสิตนักศึกษาที่จะพัฒนาไปในทิศทางดังกล่าวได้ จะต้องมีความเชื่อถือในความสามารถของตนเอง ได้รับการประเมินอย่างถูกต้องเหมาะสมจากผู้อื่น และรวบรวมทักษะต่างๆเข้าด้วยกันได้อย่างมั่นใจ

2. การพัฒนาการควบคุมอารมณ์ (Managing Emotion) คนทุกคนต่างมีอารมณ์ด้วยกันทั้งสิ้น แต่ทุกคนต้องมีการควบคุมอารมณ์ให้ได้อย่างเหมาะสม อารมณ์บางอย่างเป็นเรื่องปกติ และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ เช่นความวิตกกังวลจะทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง

3. การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง(Moving Through Autonomy Toward Independence) คือการมีอิสระในตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ไม่ต้องพึ่งพาพ่อแม่ ขอบเขตของชีวิตกว้างออกไป เป็นชุมชน สังคม และโลก ให้ความเคารพในควมมีอิสระของผู้อื่น รู้จักการให้และการรับ

4. การพัฒนาการมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Developing Mature Interpersonal Relationship) คือการรู้จักว่าคนเรามีความแตกต่างกัน ควรยอมรับซึ่งกันและกัน เปิดใจให้กว้าง ให้ความสนิทและไว้วางใจผู้อื่นอย่างซื่อสัตย์ เชื่อถือโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และมีเพื่อนสนิท

5. การเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง (Establish Identity) คือการค้นหาว่าตนเองเป็นอย่างไรรู้จักตนเอง ทั้งด้านบทบาท การทำงาน การเล่น รู้ว่าคนอื่นคิดอย่างไรกับตน

6. การพัฒนาเป้าหมายชีวิตของตนเอง (Developing Purpose) คือความสามารถในการเพิ่มความตั้งใจ ความพึงพอใจ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน มีการวางแผน และจุดมุ่งหมายนี้ยังคงอยู่ถึงแม้จะมีอุปสรรค การวางแผนประกอบไปด้วยการวางแผนด้านอาชีพ การแผนส่วนตัว การวางแผนกับผู้อื่นและครอบครัว

7. การพัฒนาบูรณภาพ (Developing Integrity) คือการพัฒนาตนเองให้สามารถควบคุมพฤติกรรมของตน มีความเชื่อถือในตนเอง มีค่านิยมที่ดีต่อความเป็นมนุษย์ ต่อตนเอง และสามารถทำให้ค่านิยมของตนเหมาะสมกับพฤติกรรมของสังคมได้

ซิคเกอริงกล่าวถึงตัวแปรที่เป็นต้นเหตุของการพัฒนาด้านต่างๆ ไว้ว่า ถึงแม้จะบอกไม่ได้ว่าสถาบันทุกแห่งมีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ แต่ก็มีหลักฐานพอที่จะเชื่อได้ว่าสภาพแวดล้อมสถาบันมีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษาอย่างมีพลังมาก ซิคเกอริงได้เสนอตัวแปรที่เชื่อว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา 7 ข้อ คือ เป้าหมายของสถาบัน ขนาดของสถาบัน ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา หลักสูตร การสอน สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนและชุมชนของนิสิตนักศึกษา และ โปรแกรมการพัฒนานิสิตนักศึกษาและสวัสดิการต่างๆ ของสถาบัน

รายละเอียดของตัวแปรแต่ละตัวมีดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายของสถาบัน ทุกสถาบันต่างมีวัตถุประสงค์ แต่อาจจะปฏิบัติอย่างเคร่งครัดไม่เหมือนกัน อิทธิพลของเป้าหมายสถาบันต่อนิสิตนักศึกษาจะมีมากขึ้น เมื่อสถาบันมีวัตถุประสงค์ชัดเจนและได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด การปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจะทำให้มีการจัดโปรแกรมต่างๆได้เหมาะสม และก่อให้เกิดผล 3 ประการคือ ประการแรกอาจารย์จะยึดถือและจะมีการปฏิบัติไปทั่วทั้งสถาบัน ประการที่สองนิสิตนักศึกษาจะมีการพัฒนาเหตุผลของตนเองและจะทำให้เขาใช้พลังงานไปในทางที่ถูกต้อง ประการสุดท้ายนิสิตนักศึกษาจะเกิดความเชื่อมั่นต่อสถาบัน

เป้าหมายของสถาบันจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาในด้านการพัฒนาความสามารถทางสติปัญญา ร่างกาย และสังคม ด้านการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง และด้านการพัฒนาเป้าหมายของชีวิต

2. ขนาดของสถาบัน ชิคเกอร์พบว่า สถาบันขนาดใหญ่มีอิทธิพลทางลบต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาในด้านการพัฒนาสติปัญญา ร่างกาย และสังคม ด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง และด้านการพัฒนานูรณ์ภาพ อิทธิพลต่างๆจะเป็นไปในทางบวกถ้าขนาดของสถาบันลดลง

3. ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษาเกิดขึ้นบ่อย อย่างเป็นมิตร และเกิดขึ้นในหลายๆสถานการณ์ จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาในด้านความสามารถทางสติปัญญา สมรรถนะในการรับรู้ ด้านการเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งตน ด้านการพัฒนาเป้าหมายของชีวิต และด้านการพัฒนานูรณ์ภาพ

4. หลักสูตร หลักสูตรที่ดีจะต้องมีความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการ มีความสัมพันธ์กับภูมิหลังของนิสิตนักศึกษาแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน กระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้ เกิดค่านิยมโดยการบูรณาการจากเนื้อหา และกิจกรรม หลักสูตรจะมีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษาในด้านการพัฒนาสติปัญญา สมรรถนะในการรับรู้ ด้านการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง ด้านการพัฒนาเป้าหมายของชีวิต

5. การสอน การเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา มีการร่วมมือกันในหมู่นิสิตนักศึกษา การให้การประเมินผลกลับโดยทันที จะทำให้นิสิตนักศึกษาใช้เวลาในการเรียนมากขึ้น สิ่งต่างๆเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาในด้านสติปัญญา สมรรถนะในการรับรู้ ด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านการพัฒนาการเป็นตัวของตัวเอง ด้านการเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งตน และด้านการพัฒนาเป้าหมายของชีวิต

6. สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนและชุมชนของนิสิตนักศึกษา ชุมชนที่นิสิตนักศึกษาอยู่มีตั้งแต่ในห้องเรียน ในหอพัก ในสโมสร กลุ่มเพื่อนสนิทหรือคูรัก นิสิตนักศึกษาจะเรียนรู้สิ่งต่างๆจากเพื่อนในชุมชนเหล่านี้มากกว่าที่เรียนรู้จากอาจารย์ สัมพันธภาพที่เกิดขึ้นนี้มีอิทธิพลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาในทุกด้าน

7. โปรแกรมการพัฒนานิสิตนักศึกษาและสวัสดิการต่างๆของสถาบัน การจัดโปรแกรมการพัฒนานิสิตศึกษานี้ เป็นหน้าที่ของบุคลากรนิสิตนักศึกษา ร่วมกับอาจารย์ที่จะจัดให้มีขึ้น ซึ่งสามารถจะจัดให้มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาในด้านใดก็ได้ตามต้องการ

ซิคเกอริงได้สรุปว่า อิทธิพลต่างๆนั้นเราสามารถสร้างขึ้นมาได้ ตามที่ต้องการ

ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา

ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาส่วนใหญ่ พัฒนามาจากทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการของจ็อนเพียเจท์ (Jean Piaget) ที่อธิบายถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงมุ่งไปที่โครงสร้างทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล ทฤษฎีเหล่านี้จะแบ่งการพัฒนาออกเป็นระยะๆตามลำดับขั้น โดยเชื่อว่ามนุษย์จะเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับขั้น และจะไม่ย้อนกลับมาอีก นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมยังเป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่มีการพัฒนาการ ทฤษฎีที่สำคัญในกลุ่มทฤษฎีนี้ได้แก่

1. ทฤษฎีการพัฒนาทางสติปัญญาและจริยธรรม ของเพอร์รี่ (Perry's Scheme of Intellectual and Ethical Development)
2. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg's Theory of Moral Development)

ทฤษฎีการพัฒนาทางสติปัญญาและจริยธรรมของเพอร์รี

วิลเลียม เพอร์รี (William Perry) ให้ความสนใจในการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องของสติปัญญา และจริยธรรมในเด็ก ที่แสดงออกอย่างเปิดเผย เขาใช้คำว่าตำแหน่ง(position)แสดงถึงระดับของการพัฒนาการ เพราะไม่ต้องทำให้เกี่ยวข้องกับระยะเวลา เขาได้แบ่งการพัฒนาออกเป็นแบบแผนของการแสดงออกทางตรรก มี 9 ตำแหน่ง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. ตำแหน่งที่ 1-3 ความเป็นสอง (Dualism Modified) ในระยะแรกนี้นิสิตนักศึกษาจะแบ่งโลกของตัวเองเป็น 2 ด้าน อย่างชัดเจน คือด้านผิดและด้านถูก การที่ปรากฏการณ์ใดมีความแตกต่างจะก่อให้เกิดความไม่สุขสบาย และความสับสน การตัดสินใจต่างๆจะขึ้นกับตัวเอง เป็นสำคัญ การเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาในระยะนี้เป็นเสมือนการไล่จับสิ่งที่อาจารย์ขว้างส่งมาให้
2. ตำแหน่งที่ 4-6 ค้นหาความสัมพันธ์ (Relativism Discovered) นิสิตนักศึกษาเริ่มเข้าใจถึงความซับซ้อน รู้ว่าความรู้ประกอบไปด้วยบริบทและมีความสัมพันธ์กัน เริ่มมีความคิดวิเคราะห์ สามารถวิจารณ์ความคิดของตนเองและผู้อื่นได้
3. ตำแหน่งที่ 7-9 พัฒนาความยึดมั่นผูกพันในสัมพันธภาพ (Commitments in Relativism Developed) นิสิตศึกษาก้าวเข้าสู่การเรียนรู้ที่จะค้นพบตนเอง โดยมีพื้นฐานของข้อเท็จจริงในโลก มีความยึดมั่นผูกพันต่อความคิด ค่านิยม พฤติกรรม และต่อบุคคลอื่น เช่น มีความยึดมั่นในศาสนา มีการแต่งงาน มีอาชีพ

กระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และไม่สิ้นสุดถึงแม้จะจบการศึกษาไปแล้ว (Perry, 1970, 1981 อ้างใน Pascarella and Terenzini, 1991)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์กได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์ โคลเบอร์กเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรม เป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางสติปัญญา โดยให้คำจำกัดความของจริยธรรมว่าเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง และเกิดขึ้นจากกระบวนการ

การทางความคิดอย่างมีเหตุผลซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา ส่วนมากพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดในอายุ 10 ปี แต่จะมีพัฒนาการขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ 11-25 ปี การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจะแสดงให้เห็น ถึงความเจริญของจิตใจของบุคคล การใช้เหตุผลทางจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา ไคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ 6 ขั้น ดังนี้

ระดับ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์(Preconventional Level) ระดับนี้บุคคลจะตอบสนองต่อกฎเกณฑ์ ซึ่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตนเองกำหนดขึ้น จะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่มีผลต่อตนเอง โดยคำนึงถึงตนเองเป็นหลัก จะพบในเด็กอายุ 2-10 ปี แบ่งออกเป็น

ขั้นที่ 1 ใช้หลักการเชื่อฟังเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ จะยอมทำตามคำสั่งของผู้มีอำนาจเหนือตน โดยไม่มีเงื่อนไข

ขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน บุคคลจะเลือกทำตามความพอใจของตนเอง โดยให้ความสำคัญของการได้รับรางวัลตอบแทน ทั้งรางวัลที่เป็นวัตถุหรือการตอบแทนทางกาย วาจา และใจ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม

ระดับที่ 2 ระดับการมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) บุคคลปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนเองอยู่ ตามความคาดหวังของครอบครัวและสังคม โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นขณะนั้นหรือภายหลังก็ตาม จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมโดยคำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น จะพบในวัยรุ่น อายุ 10-16 ปี แบ่งเป็น

ขั้นที่ 3 ใช้หลักทำตามผู้อื่นเห็นชอบ บุคคลจะใช้เหตุผลเลือกทำในสิ่งที่กลุ่มยอมรับ โดยเฉพาะเพื่อน เพื่อเป็นที่ขึ้นชอบและยอมรับของเพื่อน ไม่เป็นตัวของตัวเอง คล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น เพื่อต้องการรักษาสัมพันธภาพที่ดี พบในเด็กวัยรุ่น อายุ 10-15 ปี

ขั้นที่ 4 ใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม จะปฏิบัติตามระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัด เรียนรู้การเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม เพื่อดำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ของสังคม พบในอายุ 13 -16 ปี

ระดับ 3 ระดับมีจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional Level) หรือมีจริยธรรมของตนเอง (Autonomous or Principle Level) ระดับนี้บุคคลตัดสินใจขัดแย้งของตนเองโดยอาศัยความคิด ไตร่ตรอง อาศัยค่านิยมที่ตนเชื่อและยึดถือ เป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ จะปฏิบัติตามสิ่งที่สำคัญมากกว่า โดยมีกฎเกณฑ์ของตนเอง ซึ่งพัฒนามาจากกฎเกณฑ์ของสังคม แบ่งเป็น 2 ชั้นคือ

ชั้นที่ 5 ใช้หลักการทำตามคำมั่นสัญญา และข้อตกลงของสังคม บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้ ตัดสินใจที่จะกระทำด้วยตนเอง ไม่ถูกควบคุมจากบุคคลอื่น มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามค่านิยมและมาตรฐานของสังคม ถือว่ากฎเกณฑ์ต่างๆเปลี่ยนแปลงได้โดยพิจารณาประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก พบในวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่

ชั้นที่ 6 ใช้หลักการยึดอุดมคติสากล เป็นชั้นที่เลือกที่จะตัดสินใจที่จะกระทำ โดยยอมรับความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้ที่เจริญแล้ว มีอุดมคติ และคุณธรรมประจำใจ มีความยืดหยุ่นและเลือกจริยธรรมอย่างมีสติ ด้วยความยุติธรรม คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน เคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ละอายและเกรงกลัวต่อบาป พบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญา

ตามแนวคิดของโคลเบอร์กนี้ เหตุผลทางจริยธรรมแต่ละชั้น เป็นผลจากการพัฒนาทางการเรียนรู้ ซึ่งต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา สรุปความเชื่อได้ 4 ลักษณะคือ

1. พัฒนาการทางจริยธรรมจะมีลำดับ โดยเริ่มจากขั้นต่ำสุดถึงขั้นสูงสุด โดยไม่มีการย้อนกลับหรือข้ามขั้นตอน
2. พัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางปัญญา
3. พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการความเป็นมนุษย์กับการเรียนรู้ทางสังคม
4. พัฒนาการทางจริยธรรมมีความเป็นสากล (Kohlberg, 1971 อ้างใน Reimer, Paolitto and Hersh, 1983)

ทฤษฎีสัญญลักษณ์

แนวคิดนี้มุ่งศึกษาความแตกต่างกันของการรับรู้ และการตอบสนองต่อโลกของมนุษย์ เช่นแบบการเรียน บุคลิกภาพ อารมณ์ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม มักใช้ในการศึกษาความแตกต่างของนิสิตนักศึกษาว่านิสิตนักศึกษามีการตอบสนองต่อความแตกต่างของ

ประสบการณ์ในสถาบันอย่างไร แนวคิดนี้ไม่ได้มุ่งไปที่การเปลี่ยนแปลงของนิสิตนักศึกษา แต่มุ่งดูที่ความแตกต่าง แนวคิดที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่วิตกิน (Witkin, 1962 อ้างถึงใน Widick, Knefelkamp and Parker, 1980) เน้นแบบของสติปัญญา ไมเออร์ส-บริกส์ (Myers-Briggs, 1962 อ้างถึงใน Widick, Knefelkamp and Parker, 1980) เน้นหน้าที่ของบุคลิกภาพ รอย ฮีท (Roy Heath, 1964 อ้างถึงใน Widick, Knefelkamp and Parker, 1980) เน้นความแตกต่างของอารมณ์ เฟลเดแมน และนิวคอมบ์ (Feldman and Newcomb, 1969) เน้นความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของพ่อ แม่ และครอส (Cross, 1971 อ้างถึงใน Widick, Knefelkamp and Parker, 1980) เน้นกรอบทางสังคมวิทยา มามองความแตกต่างของนิสิตนักศึกษา เมื่อประมาณ 25 ปีที่ผ่านมา มีการขยายการศึกษา ครอสได้ได้ทำการศึกษาพบว่า มีลักษณะของนิสิตนักศึกษาใหม่ (new students) ในสถาบันอุดมศึกษามากขึ้น เป็นบุคลิกลักษณะเฉพาะที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน มีลักษณะเด่นคือ จำนวน 1 ใน 3 ของกลุ่มจะเรียนหนังสือไม่เก่ง จะมีปัญหาในการทำงาน วิชาการ เข้าสังคมการศึกษาไม่ได้ ทำให้สถาบันต้องมีการสอนซ่อมเสริม หรือมีการปฐมนิเทศเฉพาะกลุ่ม

ไมเออร์กับแมคคอลลีย์ และ โพรโวิสท์กับแอนดอร์ส (Myers and Mc Caulley, 1985; Provost and Anchors, 1987 อ้างถึงใน สำเนา ขจรศิลป์, 2538) ได้เสนอแนวทางการนำทฤษฎี สัญญลักษณ์ ซึ่งกล่าวถึงบุคลิกภาพของบุคคลที่ชอบแสดงออกในการศึกษาและการทำงาน ไปใช้ไว้ดังนี้

1. ด้านกิจการนักศึกษา เช่น ช่วยในกระบวนการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา ใช้ในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา การจัดให้นิสิตนักศึกษาเข้าอยู่หอพัก การเลือกวิชาเอก และการเลือกอาชีพ การแก้ปัญหาชีวิตของบุคคล
2. ด้านวิชาการ เช่น ช่วยในการให้คำปรึกษาทางวิชาการ ใช้ในการพัฒนาวิธีการสอน การวิเคราะห์โปรแกรม หรือหลักสูตร
3. ด้านการบริหาร ใช้ในการวิเคราะห์นโยบายและวิธีการทำงาน การดำเนินการประชุม การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการชั่วคราว การนิเทศงาน และเข้าจับคู่บุคลากร การสร้างทีมงาน

ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม

คีแฮมเมอร์ (Ekehammer, 1974 อ้างถึงใน Huebner, 1989) ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับ พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม โดยอธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมไว้ 3 ทฤษฎีคือ

1. บุคคลนิยม (Personologism) คือ พฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่กระทำโดยอ้างว่าทำตามความนิยมของคนส่วนใหญ่
2. สถานการณ์นิยม (Situationalism) คือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่กระทำเนื่องจากถูกกระทบจากสภาพแวดล้อมหรือบริบทต่างๆ บุคคลจึงปรับพฤติกรรมไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
3. ปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism) คือ พฤติกรรมที่บุคคลกระทำต่อตัวแปรตามสถานการณ์ที่มากกระทบพฤติกรรมจึงเป็นผลจากตัวเขาเองและสิ่งแวดล้อม

มูส์ (Moos, 1976 อ้างถึงใน Heubner, 1989) ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อมนุษย์ว่า มี 2 อย่างคือ

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทั้งที่มนุษย์ทำเองและที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น อาคาร บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย อากาศ น้ำ ภูมิประเทศ
2. สิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม และจิตใจ เช่น บรรยากาศและการทำงานขององค์การ เป็นต้น

ทฤษฎีที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่

1. ทฤษฎีกายภาพ (Physical Model)
2. ทฤษฎีการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (Human Aggregate Model)
3. ทฤษฎีการรับรู้ (Perceptual Model)
4. ทฤษฎีความต้องการและแรงกดดัน (Need - Press Model)
5. ทฤษฎีการติดต่อของบุคคล (Transactional Theory)

ทฤษฎีกายภาพ

ทฤษฎีกายภาพมุ่งไปที่สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายนอกทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นและก่อให้เกิดการปรับพฤติกรรมของมนุษย์ ผู้ที่พัฒนาทฤษฎีกลุ่มนี้ได้สมบูรณ์คือ

บาร์กเกอร์ (Barker, 1968 อ้างถึงใน Huebner, 1980) ทฤษฎีนี้คือ ทฤษฎีการจัดพฤติกรรม (Behavior settings) ใจความว่าสภาพแวดล้อมเป็นตัวเลือกและกำหนดพฤติกรรมของคนที่อยู่อาศัยอยู่ มนุษย์มีแนวโน้มที่จะปรับตัวเองให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อม องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมได้แก่ สถานที่-สิ่งของ-เวลา เรียกว่า มิลิว (milieu) ตัวอย่างของสภาพแวดล้อมที่ช่วยปรับพฤติกรรมเช่น เกมสกีบาสเกตบอล การบรรยายในห้องเรียน การบริหารของโบสถ์ ผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเหล่านี้ต้องปรับพฤติกรรมให้เข้ากับกฎเกณฑ์ของสภาพแวดล้อม

ทฤษฎีการอยู่ร่วมกันของมนุษย์

ทฤษฎีนี้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมและอิทธิพลของสภาพแวดล้อมในรูปของลักษณะที่รวมกันของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น เช่น ลักษณะทางประชากรและสังคม จุดมุ่งหมาย ค่านิยม ทัศนคติ ผู้ที่พัฒนาทฤษฎีในกลุ่มนี้ได้แก่ ฮอลแลนด์ (Holland, 1973 อ้างถึงใน Huebner, 1980) ซึ่งกล่าวว่า การเลือกอาชีพของมนุษย์ เป็นการสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพที่แท้จริงของมนุษย์ ทั้งแรงจูงใจของบุคคล ความรู้ บุคลิกภาพ และความสามารถ ทฤษฎีนี้มีข้อตกลงเบื้องต้น 4 ประการ คือ

1. บุคคลจะถูกแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ สัจนิยม (realistic) นักวิชาการ (investigative) ศิลปนิยม (artistic) สังคมนิยม (social) นักธุรกิจ (enterprising) และ อนุรักษนิยม (conventional) ซึ่งแต่ละประเภทจะแสดงถึงความพึงพอใจในการเลือกอาชีพ และจะมีการแสดงออกถึงพฤติกรรมแตกต่างกัน
2. สภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล จะมีลักษณะที่สะท้อนจากบุคลิกภาพของบุคคลทั้ง 6 ประเภทนั่นเอง ซึ่งฮอลแลนด์กล่าวว่า เมื่อมนุษย์ไปอยู่ที่ใด ก็จะสร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับตัวเขา
3. บุคคลจะแสวงหาสภาพแวดล้อมของตนเอง ตามทัศนคติและค่านิยมของแต่ละบุคคล
4. บุคคลที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จะก่อให้เกิดผลที่ดีทั้งในการอาชีพ ความมั่นคง ผลสัมฤทธิ์ การพัฒนา และความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลนั้น

ทฤษฎีการรับรู้

ในกลุ่มของทฤษฎีการรับรู้นี้ มุ่งเน้นว่านิสิตนักศึกษาจะเป็นผู้ให้ความหมายและแปลผลของสภาพแวดล้อมตามการรับรู้ของตนเอง การรับรู้ของแต่ละคนจะมีลักษณะเป็นอัตนัยขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม และสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล ตัวอย่างของทฤษฎีในกลุ่มนี้ ได้แก่ ทฤษฎีของมูส์(Moos, 1976 อ้างถึงใน Pascarella and Terenzini, 1991) ที่มุ่งเน้นถึงอิทธิพลของบรรยากาศของสังคม (social climate) ที่มีต่อผู้อยู่อาศัยในสังคมนั้น บรรยากาศทางสังคมมองได้ 3 มิติ คือ มิติที่หนึ่งเป็นมิติด้านความสัมพันธ์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับคนอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อม มิติที่สองเป็นมิติด้านการพัฒนาบุคคล หมายถึงศักยภาพในการพัฒนาความเจริญและความนิยมในตนเองของบุคคล และมิติที่สามเป็นมิติด้านระบบของการบำรุงรักษา และการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การที่มีพฤติกรรมตามคาดหวังกับสภาพแวดล้อม การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง มูส์กล่าวว่า มิติทั้ง 3 นี้ จะบอกถึงภาพที่ชัดเจนของสภาพแวดล้อม

ทฤษฎีความต้องการและแรงกดดัน

สเตอน (Stern, 1970 อ้างถึงใน Pascarella and Terenzini, 1991) ได้พัฒนาทฤษฎีความต้องการ-แรงกดดัน(Needs-Press Model) ของนิสิตนักศึกษากับสภาพแวดล้อม มีสาระสำคัญว่า การศึกษาพฤติกรรมของบุคคลในแต่ละสถานการณ์นั้นต้องศึกษาทั้งบุคคลและสภาพแวดล้อมให้ได้ในอัตราส่วนที่เหมาะสมกัน แนวคิดนี้เกิดจากสมมติฐาน 3 ข้อคือ

1. พฤติกรรมของบุคคล คือฟังก์ชัน(function) ของบุคคลและสภาพแวดล้อม

$$B = f(P \times E)$$

B คือพฤติกรรม(behavior)

f คือ ฟังก์ชัน(function)

P คือ บุคคล (person)

E คือ สภาพแวดล้อม(environment)

2. ความต้องการ(need) เป็นตัวแทนของบุคคล หมายถึงการจัดการระบบภายในตัวบุคคล ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมขึ้น
3. สภาพแวดล้อม หมายถึงความกดดัน(press) ซึ่งทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น

จากสมการดังกล่าว พฤติกรรมของบุคคลนั้นศึกษาได้จากฟังก์ชันของความสอดคล้องระหว่างความต้องการของบุคคล กับสภาพแวดล้อมที่บุคคลอาศัยอยู่ สเตอนตั้งสมมุติฐานว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมที่มีความสอดคล้องกันย่อมก่อให้เกิดผลในทางบวก หรือก่อให้เกิดความพึงพอใจ ในทางตรงกันข้ามความสัมพันธ์ที่ไม่มีความสอดคล้องกันย่อมก่อให้เกิดผลในทางลบหรือก่อให้เกิดความไม่สบายใจหรือความตึงเครียด

ทฤษฎีการติดต่อของเพอร์วิน (Transactional Theory)

ทฤษฎีนี้ตั้งขึ้นโดยมีพื้นฐานว่า พฤติกรรมเป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์(มีเหตุ และมีผล)และเป็น เรื่องของการติดต่อแลกเปลี่ยนกันทั้งสองฝ่ายระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อม ทฤษฎีนี้มีข้อ ตกลงเบื้องต้น 3 ประการ คือ หนึ่งบุคคลจะมีข้อขัดแย้งระหว่างการรับรู้ตนเองตามความเป็นจริง กับการรับรู้ตนเองในอุดมคติ ทำให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจและเจ็บปวด สองบุคคลจะพยายาม เข้าหาสภาพแวดล้อมที่ทำให้เขาพบตนเองในอุดมคติ และหนีสภาพแวดล้อมที่ทำให้เขาไม่เป็น ไปตามอุดมคตินั้น และสามเมื่อพบว่าตัวจริงและอุดมคติขัดแย้งกันอย่างรุนแรง บุคคลจะค้นหา และตัดสินใจในสิ่งที่สำคัญที่สุด

สมมุติฐานหลักของเพอร์วินคือ บุคคลจะปฏิบัติดีขึ้นและพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมที่จะลด ความขัดแย้งในการรับรู้ตนเองจริงและการรับรู้ตนเองในอุดมคติ(Pervin, 1967 อ้างถึงใน Pascarella and Terenzini, 1991)

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับผลของสภาพแวดล้อมสถาบันต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม หรือ กระบวนการทางสังคมเป็นกำเนิดของการเปลี่ยนแปลงของนิสิตนักศึกษา ผลของสภาพแวดล้อมไม่ได้เป็นกระบวนการ หรือมิติของการพัฒนา

นิสิตนักศึกษา แนวคิดด้านนี้มีความเฉพาะเจาะจงน้อยกว่า และแสดงผลน้อยกว่าทฤษฎีอื่นๆ (เช่นทฤษฎีทางสังคมวิทยา ผลกระทบขององค์กรหรือจิตวิทยาอุตสาหกรรม) ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับผลของสภาพแวดล้อมต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา ที่สำคัญได้แก่

1. ทฤษฎีปัจจัยนำเข้า-สภาพแวดล้อม-ผลลัพธ์ ของแอสติน (Astin's I-E-O model)
2. ทฤษฎีเพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงของพาสคาเรลลา (Pascarella's General Model for Assessing Change)
3. ทฤษฎีกระบวนการวัดเวลาทางสังคมของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี (Weidman's Model of Undergraduate Socialization)
4. ทฤษฎีการออกจากการเป็นนักศึกษา (Tinto's Theory of Student Departure)
5. ทฤษฎีกระบวนการผลิตในสถาบันอุดมศึกษาของโบเวน (Schematic Description of the Productive Process in Higher Education)

ทฤษฎีปัจจัยนำเข้า-สภาพแวดล้อม-ผลลัพธ์ ของแอสติน

แอสติน(Astin, 1993) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของสภาพแวดล้อม ต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา มาเป็นเวลานานกว่า 30 ปี ได้ใช้ทฤษฎี I-E-O (The I-E-O Model) เป็นกรอบในการศึกษา ความหมายของทฤษฎีนี้ I คือ Input หรือปัจจัยนำเข้า หมายถึงลักษณะของนิสิตนักศึกษา เมื่อเริ่มเข้าเรียน E คือ Environment หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นตัวแปรหลักที่มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา O คือ Outcome หรือ ผลลัพธ์ หมายถึงลักษณะของนิสิตนักศึกษา หลังจากได้ประสบสภาพแวดล้อมต่างๆแล้ว การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของนิสิตนักศึกษา จึงดูได้จากการเปรียบเทียบลักษณะของผลลัพธ์กับตัวป้อนนั่นเอง และสุดท้ายแอสตินกล่าวว่า ระยะเวลาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆเหล่านี้ด้วย กล่าวคือเมื่อเราวัดสิ่งเดียวกันแต่คนละเวลา ผลลัพธ์ที่ได้มา ย่อมแตกต่างกัน

สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาประกอบไปด้วย

1. ลักษณะของสถาบัน ได้แก่ ขนาดของสถาบัน บรรยากาศทางวิชาการในสถาบัน คุณภาพการศึกษาของอาจารย์ อัตราส่วนระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา งบประมาณที่ใช้ในการผลิตนักศึกษา การจัดสวัสดิการแก่นักศึกษา

2. หลักสูตรและการเรียนการสอน ได้แก่การจัดเนื้อหาสาระทางวิชาการ และการจัดวิธีการสอนรวมทั้งการประเมินผล
3. อาจารย์ ได้แก่ อายุ บุคลิกลักษณะของอาจารย์ ทักษะและ สมรรถภาพในการสอน ขวัญและกำลังใจในการทำงาน อัตราเงินเดือน ทศนคติต่อการเป็นอาจารย์
4. กลุ่มเพื่อน ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม นิสัยส่วนตัว ความสามารถทางการเรียน
5. การมีส่วนร่วมของนักศึกษา หมายถึงการที่นักศึกษา ทุ่มเททั้งพลังกายและพลังใจต่อประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากสิ่งนั้น ในสถาบันอุดมศึกษา นิสิตนักศึกษาจะมีส่วนร่วมต่อสิ่งต่างๆในสภาพแวดล้อมมากมาย และการมีส่วนร่วมนี้จะทำให้นิสิตนักศึกษามีการพัฒนา การมีส่วนร่วมต่อประสบการณ์ที่สำคัญได้แก่ การมีส่วนร่วมกับสถาบัน การมีส่วนร่วมกับวิชาการ การมีปฏิสัมพันธ์กับอาจารย์ทั้งในและนอกเวลาเรียน การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนิสิตนักศึกษา เป็นต้น

ผลลัพธ์ที่แอสตินทำการศึกษามีดังนี้

1. การพัฒนาทางด้านความรู้ ประกอบไปด้วย ความรู้ทางด้านวิชาการทั่วไป ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ทักษะในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา และความสามารถในการเขียน
2. การพัฒนาทางด้านส่วนตัว ประกอบด้วย ความสำนึกในวัฒนธรรม ความมีภาวะผู้นำ การมีกิจกรรมทางสังคม และค่านิยมทางการเงิน
3. ความพึงพอใจในสถาบัน

ผลการศึกษาของแอสตินได้คำตอบดังนี้

1. กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลโดยตรงต่อนิสิตนักศึกษา ที่จะทำให้เขามีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงค่านิยม พฤติกรรมและแผนการศึกษา
2. ค่านิยม ทศนคติ ความเข้าใจในตนเองและฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของนิสิตนักศึกษามากกว่า ความสามารถ ศาสนา และเชื้อชาติ

3. ลักษณะและพฤติกรรมของอาจารย์ มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของนิสิตนักศึกษา โดยเฉพาะลักษณะดังนี้ อาจารย์ที่มีลักษณะเป็นนักวิจัยจะมีอิทธิพลทางลบ แต่อาจารย์ที่มีลักษณะเน้นนิสิตนักศึกษาเป็นศูนย์กลางจะมีอิทธิพลทางบวก แต่ทั้งสองลักษณะนี้ไม่มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ผลลัพธ์ที่เกิดจากอิทธิพลของอาจารย์ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย ระดับของความตั้งใจ การจบด้วยคะแนนเกียรตินิยม การศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น และความพึงพอใจในอาชีพ

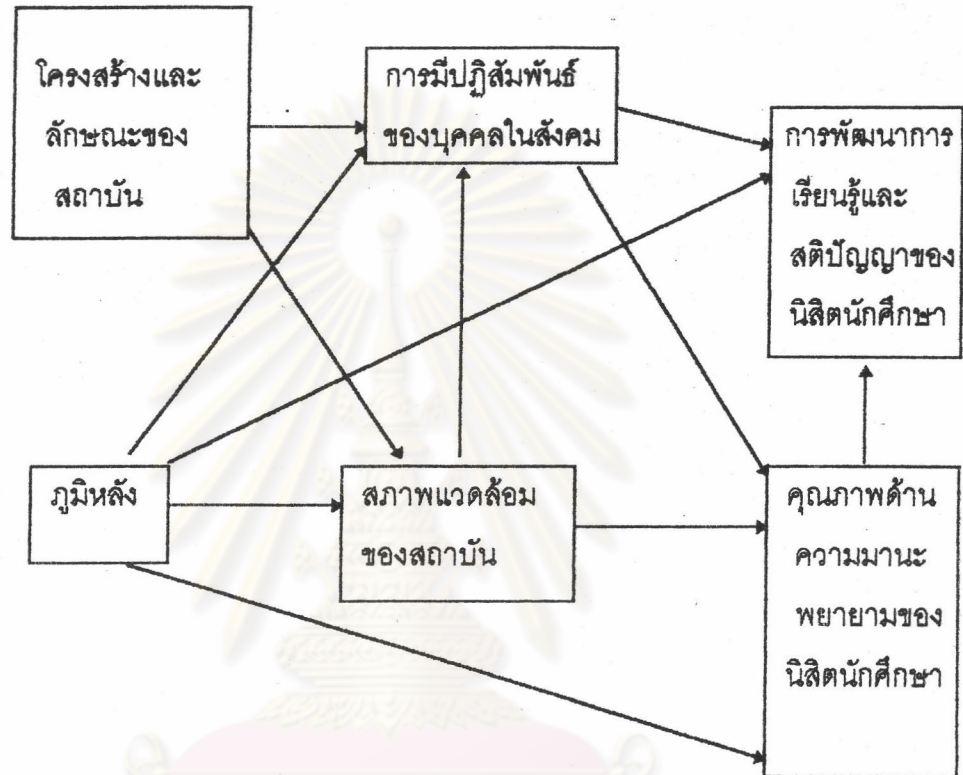
4. ถึงแม้ลักษณะของสถาบันจะมีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษา แต่เมื่อนำลักษณะอาจารย์ และกลุ่มเพื่อนมาพิจารณาพร้อมด้วย ทำให้ลักษณะสถาบันมีอิทธิพลน้อยลง

5. ในด้านการจัดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป พบว่า การจัดให้นิสิตนักศึกษาเรียนวิชาการศึกษาทั่วไปแบบบังคับ มีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านความเป็นผู้นำ และทำให้นิสิตนักศึกษาพึงพอใจมากกว่า

ทฤษฎีการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพาสคาเรลลา

พาสคาเรลลา(Pascarella, 1985) ได้ทำการศึกษาถึงผลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการพัฒนา นิสิตนักศึกษา และได้เสนอทฤษฎีเพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลง ความว่า มีตัวแปรที่มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเรียนรู้และการพัฒนาสติปัญญาของนิสิตนักศึกษา 5 กลุ่ม ดังนี้ ภูมิหลัง มีอิทธิพลทางตรงต่อการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาการเรียนรู้และสติปัญญาของนิสิตนักศึกษา มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพด้านความมานะพยายาม และมีอิทธิพลทางตรงต่อสภาพแวดล้อมของสถาบัน ภูมิหลังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพด้านความพยายามของนิสิตนักศึกษา ผ่านทางการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม และผ่านทางสภาพแวดล้อมของสถาบัน โครงสร้างและลักษณะของสถาบันมีอิทธิพลทางตรงต่อการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม และมีอิทธิพลทางตรงต่อสภาพแวดล้อมของสถาบัน โครงสร้างและลักษณะของสถาบันมีอิทธิพลทางอ้อมต่อ การพัฒนาการเรียนรู้และสติปัญญาของนักศึกษาผ่านทาง การมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม โครงสร้างและลักษณะของสถาบันมีอิทธิพลทางอ้อมต่อคุณภาพด้านความมานะพยายามของนิสิตนักศึกษาผ่านทาง การมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม และผ่านทางสภาพแวดล้อมของสถาบัน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ทฤษฎีการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพาสคาเรลลา

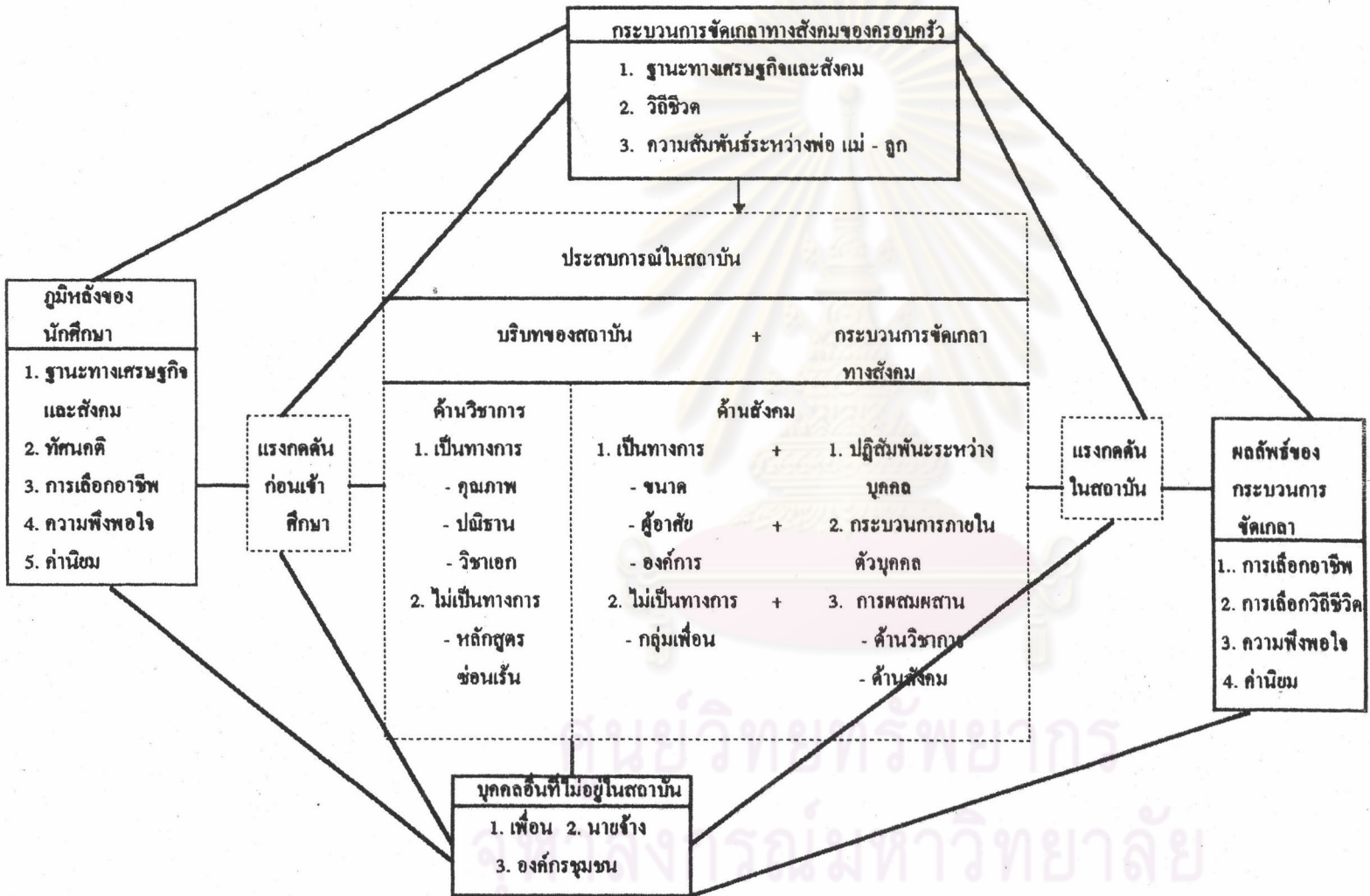

(Pascarelli, 1985: 50)

ทฤษฎีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี

วีดแมน (Weidman, 1989 อ้างถึงใน Pascarella and Terenzini, 1991) ได้เสนอทฤษฎีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี (A Conceptual Model of Undergraduate Socialization) ว่าผลกระทบทั้งด้านจิตใจและสังคมต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของผลกระทบจากตัวแปรที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการในสถาบันและความแตกต่างของสภาพสังคมทั่วไปกับสภาพสังคมภายในสถาบัน การมองผลลัพธ์ก็มองทั้งผลลัพธ์ด้านสติปัญญา และมีใช้สติปัญญาเช่นการเลือกอาชีพ ความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต ทักษะคิดและค่านิยม วีดแมนให้ความสำคัญต่อลักษณะภูมิหลังของนิสิตนักศึกษา และให้ความสำคัญต่อแรงกดดันที่เกิดจากบิดามารดาและบุคคลอื่นๆซึ่งแรงกดดันเหล่านี้มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลวัยผู้ใหญ่มาก ตัวแปรหลักเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษาทั้งก่อนเข้าเรียนและในระหว่างเรียน ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ดังภาพที่ 6

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

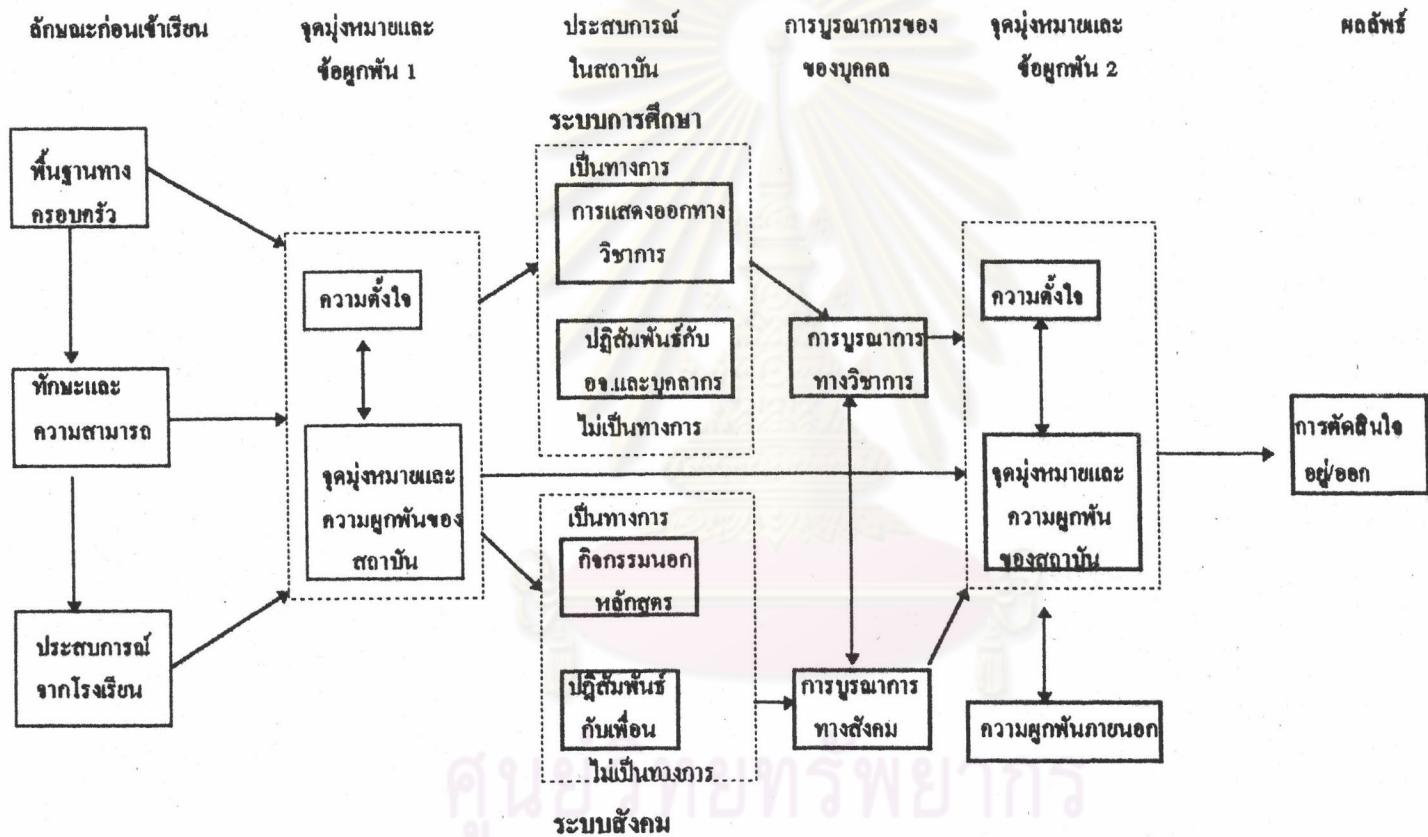
ภาพที่ 6 ทฤษฎีกระบวนการจัดการศึกษาทางสังคมของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี ของวีคแมน (Weidman, 1989)

ทฤษฎีการออกจากการเป็นนิสิตนักศึกษา

ทฤษฎีการออกจากการเป็นนิสิตนักศึกษานี้ ตินโต (Tinto) ได้พัฒนาขึ้นในปี ค.ศ.1975 และปรับปรุงอีกครั้งในปี ค.ศ.1987 เพื่อที่จะอธิบายความสำคัญของกระบวนการออกจากการเป็นนิสิตนักศึกษา ตินโตอธิบายว่า นิสิตนักศึกษาที่เข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษานั้นมีความแตกต่างกันในด้านส่วนบุคคล ครอบครัว ลักษณะทางวิชาการ และทักษะ รวมทั้งความตั้งใจและจุดมุ่งหมายในการเรียน ความมุ่งมั่นและความผูกพัน ได้ถูกพัฒนาและจัดทำให้เป็นรูปร่างอย่างต่อเนื่องเป็นระยะยาว โดยมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับโครงสร้างและสมาชิกของระบบวิชาการและระบบสังคมของสถาบัน ความพึงพอใจและการให้รางวัลต่อระบบวิชาการและระบบสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในสถาบัน เป็นข้อสันนิษฐานที่ชัดเจนว่าทำให้มีการบูรณาการของระบบต่างๆ และทำให้นิสิตนักศึกษาคงอยู่ในสถาบัน การบูรณาการหมายถึงการที่บุคคลแลกเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม กับกลุ่มเพื่อนและอาจารย์ในสถาบัน และได้รับการยอมรับให้เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสถาบัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์ในด้านลบ จะทำให้การบูรณาการลดลง และทำให้นักศึกษาถอยห่างจากชุมชนวิชาการและสังคม จนถอนตัวออกไป

ถึงแม้ทฤษฎีของตินโต จะมุ่งไปที่กระบวนการออกจากการเป็นนิสิตนักศึกษา แต่ทฤษฎีนี้ก็ใช้ในการศึกษาผลลัพธ์ของนิสิตนักศึกษาได้เป็นอย่างดี เช่นการศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มทักษะของนิสิตนักศึกษา การเปลี่ยนแปลงของบุคคล การเปลี่ยนแปลงวิชาเอก (Tinto, 1975, 1987 in Pascarella and Terenzini, 1991) ดังภาพที่ 7

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 7 ทฤษฎีการออกจากการศึกษาเป็นนิสิตนักศึกษาของตินโต (Tinto, 1975)

ศูนย์วิจัยทรัพยากรบุคคล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทฤษฎีกระบวนการผลิตในสถาบันอุดมศึกษาของโบเวน

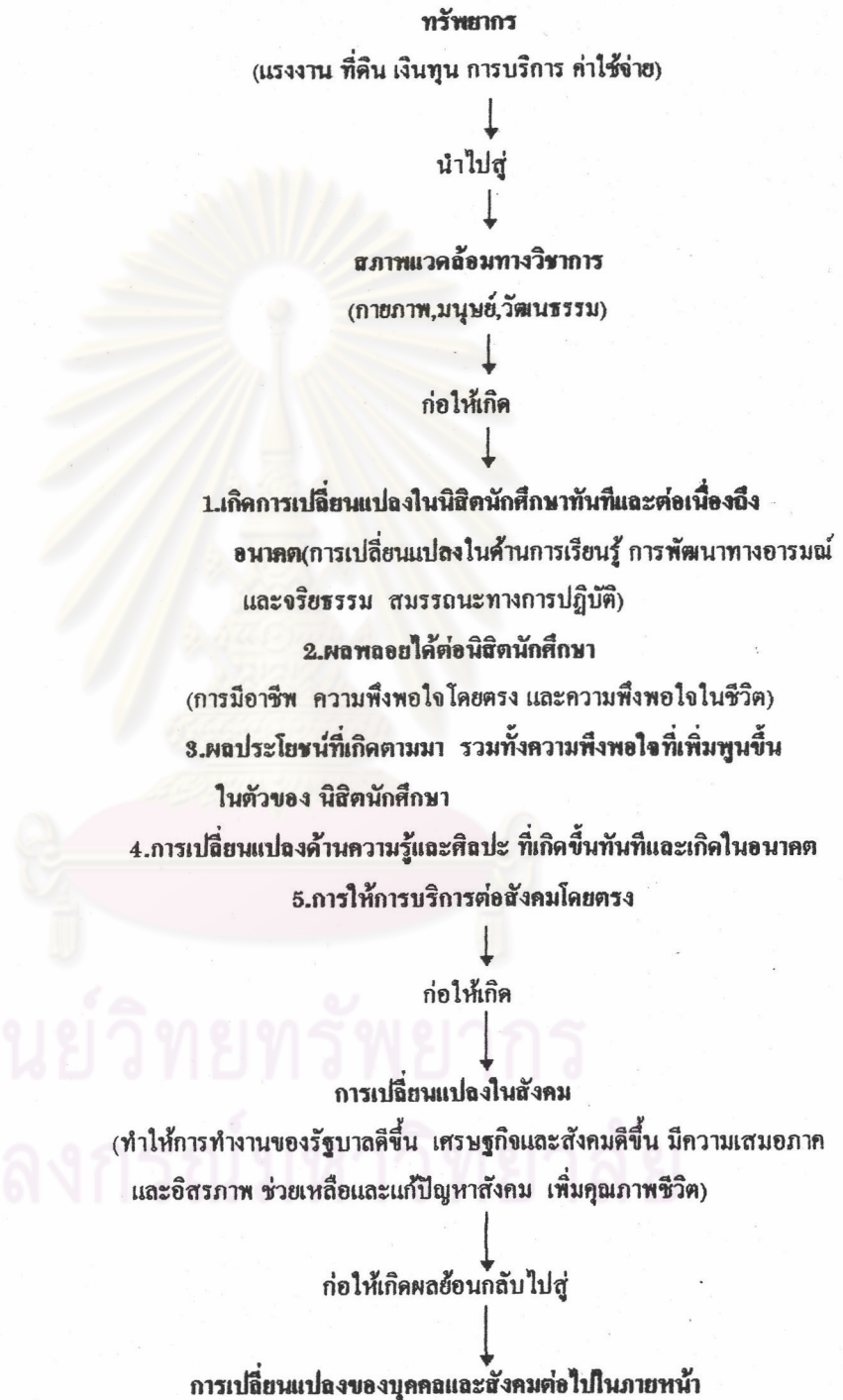
โบเวน (Bowen, 1977) เปรียบสถาบันอุดมศึกษาว่าเสมือนโรงงานที่ผลิตสินค้า โดยมีตัวป้อนคือทรัพยากรต่างๆ ผลลัพธ์คือสินค้าหรือบริการ และกระบวนการผลิตคือเทคโนโลยี แต่กระบวนการผลิตในสถาบันอุดมศึกษานั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ของมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ทุกหนทุกแห่ง ถึงแม้ว่าการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาจะเป็นเพียงส่วนน้อย แต่ใช้ทรัพยากรมากมายทั้งในรูปของแรงงานคน ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง เงินทุนและทรัพยากรจากหน่วยงานอื่น สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรต่างๆ ให้เป็นผลผลิตดังที่สังคมต้องการ สถาบันอุดมศึกษาจะประสบความสำเร็จในกระบวนการผลิตได้นั้น ก็ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมของสถาบันให้เหมาะสม สภาพแวดล้อมในความหมายของโบเวนหมายถึงบรรยากาศที่กระตุ้นการเจริญเติบโต ประกอบไปด้วย อาคาร สถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ นิสิต นักศึกษาในสถาบัน อาจารย์ บุคลากร ผู้บริหาร และสิ่งที่เป็นนามธรรมเช่น วัฒนธรรม

โบเวนได้แบ่งผลลัพธ์ของสถาบันอุดมศึกษาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ผลลัพธ์ในตัวนิสิตนักศึกษาประกอบไปด้วย การเรียนรู้ทางสติปัญญา อารมณ์ และพัฒนาการทางจริยธรรม สมรรถนะในการปฏิบัติ ความพึงพอใจและความเพลิดเพลิน สุดท้ายคือรู้จักที่จะหลีกเลี่ยงผลลัพธ์ที่เป็นลบต่อตน
2. ผลลัพธ์ในด้านสังคม ประกอบด้วย การขยายความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น กระตุ้นให้มีการค้นหาความสามารถพิเศษ มีการให้บริการสังคมที่กว้างยิ่งขึ้น และการหลีกเลี่ยงผลลัพธ์ทางลบต่อสังคม

ผลผลิตหรือผลลัพธ์ของการเรียนการสอน ในนิสิตนักศึกษาแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน อันเนื่องจากนิสิตนักศึกษาเข้ามาในสภาพแวดล้อมด้วยภูมิหลังที่ต่างกัน ทั้งด้านชีววิทยา ด้านจิตวิทยา อารมณ์ ความต้องการและประสบการณ์ส่วนตัว แต่ละคนจะมีบุคลิกของตนเอง ดังนั้นผลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อนิสิตนักศึกษาแต่ละคนจึงแตกต่างกัน นอกจากนี้นิสิตนักศึกษาต่างสถาบันกันก็จะมีผลลัพธ์แตกต่างกันด้วย โบเวนได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการผลิตในสถาบันอุดมศึกษาไว้ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ทฤษฎีกระบวนการผลิตในสถาบันอุดมศึกษาของโบเวน

(Bowen, 1977: 17)

การประเมินสภาพแวดล้อมสถาบันอุดมศึกษา

การที่จะเรียนรู้ผลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาได้นั้น จำเป็นต้องมีเครื่องมือการประเมินสภาพแวดล้อมและปฏิกิริยาของคนกับสภาพแวดล้อมที่มีความแม่นยำ ในรอบทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาเครื่องมือในการประเมินสภาพแวดล้อมและปฏิกิริยาระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมขึ้นมาหลายลักษณะเช่นการศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ ลักษณะการรับรู้ของบุคคล ลักษณะการประเมินชนิดของพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งวิธีการประเมินอาจจะเป็นการประเมินการรับรู้ หรือประเมินโดยตรงจากเป้าหมาย หรืออาจใช้ 2 วิธีผสมกัน (Huebner and Lawson, 1990)

วิธีการประเมินการรับรู้เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุดในการประเมินสภาพแวดล้อมสถาบันอุดมศึกษา วิธีนี้เป็นวิธีที่ให้ผู้ตอบเลือกคำตอบจากกลุ่มคำถาม ซึ่งประกอบด้วยข้อความที่อธิบายลักษณะต่างๆของสภาพแวดล้อม แล้วนำคำตอบมาจัดกลุ่ม เพื่อการคำนวณหาค่าการรับรู้ต่อไป ส่วนวิธีที่ประเมินโดยตรงจากเป้าหมาย เป็นการประเมินลักษณะของประชากร คือการพรรณนาถึงสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษาในแง่มุมต่างๆ เช่น ขนาด สถานที่ตั้ง วุฒิอาจารย์ ระดับความสามารถของอาจารย์ ระดับความสามารถของนักศึกษา จำนวนหนังสือในห้องสมุด เป็นต้น วิธีประเมินอื่น เช่นการประเมินกลุ่มบุคคลตามลักษณะต่างๆ เช่นลักษณะบุคลิกภาพของไมเออร์ส บริคส์ (MBTI) การประเมินความพึงพอใจในอาชีพของฮอลแลนด์ เป็นต้น

การประเมินสภาพแวดล้อมสถาบันอุดมศึกษา ประกอบไปด้วยวิธีต่างๆดังนี้

การประเมินความหลากหลายและความเป็นลักษณะเดียว

สภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษา มีทั้งสิ่งที่มีชีวิต ได้แก่พืช สัตว์ มนุษย์ และสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น อาคารสถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นเช่นระเบียบ ข้อบังคับ นโยบาย สภาพสังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลาย (Heterogeneity) หมายถึงสภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมย่อยๆ ที่มีความแตกต่างกันมาก เช่น มหาวิทยาลัยที่ประกอบด้วยคณะต่างๆซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งด้านเนื้อหาวิชา วิธีการสอน ความสนใจของอาจารย์และนิสิตนักศึกษา ส่วนสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเดียวกัน

(Homogeneity) หมายถึงสภาพแวดล้อมที่ประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อมย่อยที่มีลักษณะแตกต่างกันน้อยมาก เช่นสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะด้าน ได้แก่วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นต้น แนวคิดที่เกี่ยวกับความหลากหลายและความเป็นลักษณะเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องกับ ความเหมาะสมระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมของนิสิตนักศึกษา ในสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเดียวกัน นิสิตนักศึกษาจะพยายามปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมนั้นด้วย เมื่อนิสิต นักศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมนั้นแล้ว ก็จะพยายามรักษาพฤติกรรมและความเชื่อ ของตนเอง ส่วนนิสิตนักศึกษาที่ไม่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเดียวกันมาก คือมีความแตกต่างกับคนส่วนมาก ก็จะมีอาการลำบาก มีความตึงเครียด และถ้าปรับตัวไม่ ได้ก็ต้องออกจากสภาพแวดล้อมนั้นไปในที่สุด โดยทั่วไปนิสิตนักศึกษาจะมีความพึงพอใจกับ สภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลาย เช่นมหาวิทยาลัยที่มีขนาดใหญ่ เพราะนักศึกษาสามารถ แสวงหาสภาพแวดล้อมย่อยที่มีความสอดคล้องกับตนเอง และมีโอกาสแสวงหาเพื่อนฝูงที่มีความ คล้ายคลึงกับตนได้มาก

การประเมินความหลากหลายและความเป็นลักษณะเดียวกันของสภาพแวดล้อม ได้แก่ การ ประเมินสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นบุคคล โดยประเมินลักษณะทางประชากร เช่น เพศ อายุ สถาน ภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

การประเมินความสมดุลระหว่างการสนับสนุนกับการท้าทาย

การสนับสนุน (support) หมายถึงความสัมพันธ์หรือประสบการณ์ที่ช่วยบรรเทาความตึงเครียด หรือการเสริมสร้างประสบการณ์ที่ช่วยก่อให้เกิดความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม เช่น การ เห็นอกเห็นใจ การดูแลเอาใจใส่ การได้รับความอบอุ่นจากผู้อื่น เป็นต้น นิสิตนักศึกษาอาจได้รับ การสนับสนุนจากการอยู่อาศัยกับบุคคลที่มีค่านิยมและการดำรงชีวิตคล้ายคลึงกันมาก การเรียน วิชาที่มีความยากง่าย ที่สอดคล้องกับระดับความสามารถของผู้เรียนและเป็นวิชาที่ผู้เรียนชอบก็ เป็นการสนับสนุนอย่างหนึ่ง การท้าทาย(challenge) หมายถึงสภาพที่ก่อให้เกิดความตึงเครียด การท้าทายบางระดับอาจก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นได้ สภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดการท้าทายนั้นรวม ถึงความเข้ม ความยุ่งยาก ความสลับซับซ้อน ความคลุมเครือเข้าใจยาก ความแตกต่างและการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การท้าทายที่มากเกินไปจะทำให้บุคคลปรับตัวไม่ได้ และอาจต้อง ออกจากสถาบัน เช่น การต้อนรับน้องใหม่ที่มีลักษณะรุนแรง ตัวอย่างของตัวแปรที่ทำให้เกิด

สภาพการทำหาย เช่นในหอพัก ที่มีนิสิตนักศึกษาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก เกิดความรู้สึกไม่เป็นส่วนตัว เกิดความหลากหลายขึ้น ดังนั้นการจัดให้นิสิตนักศึกษาที่มีบุคลิกภาพและการดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกันอยู่ด้วยกัน ย่อมทำให้เกิดการสนับสนุนขึ้นได้

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินการสนับสนุนและการทำหาย ได้แก่ การประเมินบรรยากาศสังคม การประเมินบุคลิกภาพ เพื่อการจัดหอพัก เป็นต้น

การประเมินการสนับสนุนจากสังคม

การสนับสนุนจากสังคม(social support) มีความหมายกว้างซึ่งรวมถึงมิตรภาพ ความผูกพัน การรวมตัวของบุคคล ตลอดจนทรัพยากรในสังคมที่สามารถให้การสนับสนุนแก่บุคคล บุคคลที่จะได้รับการสนับสนุนจากสังคมนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น เชื้อชาติ ชนชั้น ค่านิยม ความเชื่อ การคาดหวังของผู้ให้การช่วยเหลือ ศักยภาพในการช่วยเหลือ การเปิดเผยตนเอง และความสามารถในการติดต่อกับผู้สนับสนุน เพช (Pace, 1984 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990) กล่าวว่าในสถาบันอุดมศึกษาทุกประเภทสิ่งที่ทำให้นิสิตนักศึกษาที่มีความพึงพอใจมากที่สุดคือ สภาพแวดล้อมที่ทำให้นิสิตนักศึกษาเกิดความรู้สึกว่า มีความเป็นมิตร ให้การสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุนจากสังคมทำให้เกิดประโยชน์หลายประการคือการส่งเสริมการพัฒนาและการปรับตัวที่เกี่ยวกับอารมณ์ ทำให้อายุยืน ป้องกันการเจ็บป่วย ทำให้การเจ็บป่วยทุเลาลง ป้องกันการเกิดความตึงเครียด

เครื่องมือที่ใช้ประเมินการสนับสนุนจากสังคมนั้นมีทั้งเครื่องมือมาตรฐาน และเครื่องมือที่นักวิจัยสร้างขึ้นในการวิจัยแต่ละครั้ง เครื่องมือมาตรฐานที่นิยมใช้ได้แก่ แบบประเมินการสนับสนุนทางสังคมของนอร์เบค (The Norbeck Social Support Questionnaire) (Norbeck, Lindsey, and Carrieri, 1981 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990)

การประเมินสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพในสถาบันอุดมศึกษา หมายถึงอาคารสถานที่ และสิ่งก่อสร้างทั้งหมด สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษามากที่สุดได้แก่ หอพัก เพราะเป็นที่พักอาศัยที่นิสิตนักศึกษาต้องใช้เวลาอยู่ในหอพักมากกว่าอาคารอื่นๆ เช่น โยแลนน์ และ

วิลคอกซ์ (Holahan and Wilcox, 1976 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990) ที่พบว่า หอพักที่สูงหลายชั้นและมีระเบียบของหอพักยาวมาก จะทำให้นิสิตนักศึกษาที่มีความพึงพอใจน้อย มีอัตราการเสื่อมโทรม และการทำลายจากนิสิตนักศึกษาสูง นิสิตนักศึกษามีกิจกรรมร่วมกับหอพักน้อย แต่นิสิตนักศึกษามีอิสระมาก การดูแลทำได้ยาก ในขณะที่หอพักขนาดเล็กและไม่สูงมากนักจะทำให้บรรยากาศของสังคมดี มีความสนุกสนานผ่อนคลาย มีความเป็นมิตร มีความอบอุ่นมากกว่าหอพักขนาดใหญ่ (Bickman and et.al., 1973 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990) นอกจากขนาดและความสูงของหอพักแล้ว จำนวนนิสิตนักศึกษาที่พักอยู่ในแต่ละห้อง ก็มีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษามากเช่นกัน ดังที่ บารอน และคณะ ศึกษาเปรียบเทียบจำนวนนิสิตนักศึกษาในหอพักห้องละ 2 คน และห้องละ 3 คน พบว่านิสิตนักศึกษาที่พักอาศัยอยู่ในห้องที่อยู่ 3 คน มีความรู้สึกไม่สบายตัว มีผลกระทบต่ออารมณ์ การศึกษาเล่าเรียน ต้องปรับตัวมากและใช้เวลาอยู่ในห้องน้อยลง มากกว่านิสิตนักศึกษาที่ได้อยู่ 2 คน (Baron and et al., 1976 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990)

การประเมินสภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลายสาขาวิชา เช่น จิตวิทยา สถาปัตยกรรม ในด้านนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่จะเน้นการประเมินด้านหอพัก เช่นแบบประเมินข้อมูลของหอพักของมูส์ (Moos, 1979 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990)

การประเมินความสอดคล้องของบุคคลกับสภาพแวดล้อม

นอกจากการประเมินสภาพแวดล้อมด้านต่างๆแล้ว ยังมีความสนใจในการประเมินความสอดคล้องของบุคคลกับสภาพแวดล้อม เช่น การประเมินความสอดคล้องระหว่างความต้องการและแรงกดดันของ โดยใช้เครื่องมือดัชนีกิจกรรม (Activities Index) ดัชนีลักษณะของสถาบันอุดมศึกษา (The College Characteristics Index) (Pace and Stern, 1958 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990) ดัชนีบรรยากาศองค์การ (The Organizational Climate Index) (Stern, 1970 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990) และเครื่องมือวัดความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมของฮอลแลนด์ ที่เรียกว่า การค้นหาทิศทางของตัวเอง (self directed search) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินความสอดคล้องระหว่างบุคลิกภาพของคนกับสภาพแวดล้อมของงานหรือการเลือกอาชีพนั่นเอง (Holland, 1971 อ้างถึงใน Huebner and Lawson, 1990)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของสภาพแวดล้อมสถาบันอุดมศึกษากับผลลัพธ์ด้านนิสิตนักศึกษาปราชญ์ทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ ดังนี้

งานวิจัยในต่างประเทศ

พาสคาเรลลา และเทอเรนซินิ(Pascarella and Terenzini, 1991)ได้ทำการวิจัยแบบเมตา โดยเก็บข้อมูลระยะยาวถึง 20 ปี เกี่ยวกับผลของสถาบันที่มีต่อนิสิตนักศึกษา โดยได้ตั้งคำถามการวิจัย 6 ข้อ คือ

1. ผลลัพธ์ที่เป็นผลจากการเรียนในสถาบันอุดมศึกษา มีอะไรบ้าง
2. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในสถาบันอุดมศึกษานั้น เป็นผลจากการเรียนรู้ในสถาบันจริงหรือ
3. ลักษณะของสถาบันที่แตกต่างกัน ทำให้ผลลัพธ์แตกต่างกัน จริงหรือ
4. นิสิตนักศึกษาที่มีประสบการณ์ย่อยแตกต่างกันแต่อยู่ในสถาบันเดียวกันจะมีลักษณะแตกต่างกันหรือไม่
5. ประสบการณ์ต่าง ๆ นั้น มีผลต่อนิสิตนักศึกษาที่มีลักษณะต่างกันหรือไม่
6. ผลลัพธ์ระยะยาวของสถาบันคืออะไร

ผลการศึกษาพบว่า การที่นิสิตนักศึกษาเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษานั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ผลลัพธ์ด้านการใช้ภาษา คณิตศาสตร์ และวิชาการทั่วไป
2. ผลลัพธ์ด้านสติปัญญาและการเรียนรู้
3. ผลลัพธ์ด้านจิตสังคม: เอกลักษณะ และความนับถือตนเอง
4. ผลลัพธ์ด้านจิตสังคม: การสัมพันธ์กับโลกภายนอก
5. ผลลัพธ์ด้านทัศนคติและค่านิยม
6. ผลลัพธ์ด้านจริยธรรม
7. ผลลัพธ์ด้านความสำเร็จทางการศึกษา(Educational attainment)
8. พัฒนาการด้านอาชีพ

เมื่อมองผลลัพธ์กับมิติทางด้านสถาบันอุดมศึกษาจะได้คำตอบดังนี้

1. ผลลัพธ์ที่เป็นผลจากการเรียนในสถาบันอุดมศึกษา มีอะไรบ้าง

นิสิตนักศึกษาที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา จะมีความสามารถเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านการใช้ภาษา คณิตศาสตร์ และวิชาการทั่วไป โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีลักษณะเพิ่มขึ้นจากปีที่ 1 ถึง ปีที่ 4 และนิสิตนักศึกษาที่เรียนวิชาเอกด้านใด ก็จะมีความสามารถ ในด้านนั้นสูงกว่า ผู้ที่เรียนวิชาเอกด้านอื่น

ผู้ที่เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในมิติของความสามารถทางสติปัญญาและการเรียนรู้ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างนิสิตนักศึกษาปีแรกกับปีสุดท้าย พบว่า นิสิตนักศึกษาปีสุดท้ายมีทักษะทางการพูด และการเขียน มากกว่า มีความสามารถในการคิดแบบมี วิจารณ์ญาณมากกว่า มีความสามารถในการให้เหตุผลมากกว่า มีความสามารถในการเข้าใจ ปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมากกว่า และมีความสามารถในการพัฒนาแนวคิดที่เป็นนามธรรมและซับซ้อน ได้ดีกว่านิสิตนักศึกษาที่เข้ามาเรียนปีแรก

การศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านจิตสังคมในนิสิตนักศึกษาเช่นเดียวกัน แต่น้อยกว่าผลลัพธ์ด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงด้านจิตสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจและจะมองเห็นได้จากพฤติกรรมต่อสังคมที่เขาส่งออก เช่นการที่ เขามีความรู้อย่างมากขึ้น ทำให้พึ่งพาพ่อกันน้อยลง (แต่ยังพึ่งพาเพื่อนอยู่) ผลลัพธ์ด้านจิตสังคมที่เกิดขึ้นได้แก่ การนับถือตนเอง การมีเอกลักษณ์แห่งตน การพัฒนาอิโก้ ความเข้าใจในตนเองความเป็นตัวของตัวเองไม่พึ่งพาผู้อื่น ความมีอำนาจ การจัดการกับตนเอง มีสุขภาพจิตดี และมีภาวะเหมาะสม

ผลลัพธ์ในด้านทัศนคติและค่านิยม พาสคาเรลลา และเทอเรนซิน ได้ศึกษาครอบคลุมแนวคิด 5 ประการ คือ หนึ่ง วัฒนธรรม ความมีสุนทรีย์ และสติปัญญา สอง การศึกษาและอาชีพ สาม สังคมและการเมือง สี่ ศาสนา และ ห้า เพศและ ความเป็นชาย-หญิง ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและค่านิยม มีในระดับปานกลาง ถึงระดับสูง ในด้านวัฒนธรรม ความมีสุนทรีย์ และการศึกษา นิสิตนักศึกษาที่มีความพึงพอใจมากขึ้นในเรื่องดนตรี การอ่านการเขียน ละคร สนใจที่จะพูดคุยปัญหาปรัชญาและประวัติศาสตร์ มีความพึงพอใจใน

มนุษยศาสตร์ และมีการแสดงออกด้านศิลปะ ค่านิยมในเรื่องการศึกษาและอาชีพพบว่าเพิ่มขึ้น รวมทั้งค่านิยมทางด้านสังคมการเมืองและศาสนา ส่วนค่านิยมเรื่อง ชาย-หญิง นั้น พบว่า นิสิต นักศึกษาทั้งชายและหญิง ต่างเห็นด้วยกับความเสมอภาคของทั้งสองเพศ ผลลัพธ์ด้านทัศนคติ และ ค่านิยมนี้ พาสคาเรลลาและเทอเรนซิน พบว่าเกิดจากการเรียนรู้ในสาขาวิชาการศึกษาทั่วไป

ผลลัพธ์ด้านจริยธรรม การวัดจริยธรรมของบุคคลนั้นไม่สามารถวัดได้โดยตรง ส่วนใหญ่นิยมวัดความมีจริยธรรมด้วยการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้พบว่านิสิตนักศึกษาที่เรียนชั้นสูงขึ้น จะมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ดีกว่านิสิตนักศึกษาในชั้นต่ำกว่า

ถึงแม้นิสิตนักศึกษาที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีเป้าหมายในการประกอบอาชีพชัดเจน แต่จากการที่มีโอกาสได้เข้าเรียนทำให้เขาได้พัฒนาเป้าหมายในการเลือกอาชีพมากขึ้น เนื่องจากเขาได้มีพัฒนาการจนเป็นผู้ใหญ่ขึ้น มีความรู้มากขึ้น และมีความรับผิดชอบที่จะทำงานที่เป็นประโยชน์

2. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในสถาบันอุดมศึกษานั้น เป็นผลจากสถาบันจริงหรือไม่

การวิจัยพบว่าการศึกษาระดับอุดมศึกษามีผลทางอ้อมและมีค่าต่ำต่อความสามารถด้านการใช้ภาษา มีผลทางอ้อมต่อความสามารถทางคณิตศาสตร์ แต่การศึกษาเรื่องนี้ยังใช้เครื่องมือที่ไม่ดีนัก ทำให้สรุปผลได้ไม่ชัดเจน

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทางด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ เป็นผลจากสถาบันจริงหรือไม่นั้น มีเหตุผลสนับสนุนค่อนข้างน้อย แต่พอสรุปได้ดังนี้

1. เมื่อนำอายุ และความสามารถทางวิชาการมาพิจารณาร่วมกันแล้ว พบว่า นิสิตนักศึกษาปีสุดท้าย มีทักษะในการสื่อสารด้วยการเขียนและการพูด มากกว่านิสิตนักศึกษาที่เข้ามาปีแรก

2. ยังไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนพอที่จะสรุปได้ว่าผู้ที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา มีความสามารถในด้านต่อไปนี้มากกว่าผู้ที่ไม่ได้เรียน คือ ความสามารถในการคิดแบบมีวิจารณญาณ ความถนัดทางการเรียน วุฒิภาวะ ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ความพึงพอใจ

3. นิสิตนักศึกษาจะมีการตัดสินใจในข้อโต้แย้งได้ดี กว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าเรียน แต่ไม่มีเหตุผลที่ชัดเจนว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

4. อายุ สถิติปัญญา ความสามารถทางวิชาการและการได้เข้าเรียนระดับอุดมศึกษา ทำให้ผู้นั้นมีความสามารถในการเข้าใจสิ่งที่ซับซ้อน ได้ดีอย่างมีนัยสำคัญ

ผลลัพธ์ด้านจิตสังคมด้านเอกลักษณ์และการนับถือตนเอง เป็นผลจากสถาบันจริงหรือไม่ นั้นพบว่า อิทธิพลของสถาบันมีผลทางอ้อมมากกว่าผลทางตรง และสัมพันธ์กับภูมิหลังทางครอบครัว ความสามารถและผลสัมฤทธิ์ในอดีตและมีหลักฐานที่ทำให้เชื่อได้ว่าผลลัพธ์ทางด้านจิตสังคมนี้จะพัฒนาต่อไปอีกภายหลังจากจบการศึกษา

ผลลัพธ์ด้านจิตสังคม ด้านการสัมพันธ์กับโลกภายนอก พบว่า ผู้ที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษามีพัฒนาการด้านนี้มากกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าเรียนอย่างมีนัยสำคัญ เขาจะมีความทนต่อความยุ่งยาก มีความยืดหยุ่นในความคิด พอใจที่จะแสดงความคิดเห็นที่เป็นนามธรรม ตระก การให้เหตุผล การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา แต่ผลลัพธ์ด้านนี้มีตัวแปรแทรกซ้อนคืออายุและวุฒิภาวะ

สถาบันอุดมศึกษามีผลอย่างกำกวม ต่อผลลัพธ์ด้านทัศนคติและค่านิยม ที่ปรากฏชัดคือ ทัศนคติทางการเมือง สังคม และบทบาทของเพศชาย-หญิง

การเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา มีผลโดยตรงต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา และมีอิทธิพลต่อความคิดด้านสิทธิของผู้อื่น ผลต่อการพัฒนาการด้านอาชีพ พบว่า ผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จะมีโอกาสได้งานที่ดีกว่าผู้ที่จบชั้นมัธยม ทั้งนี้ไม่เกี่ยวกับเงินเดือน และทำให้เกิดภาวะมีวุฒิการศึกษามากกว่า ระดับงานที่ทำ

3. ลักษณะของสถาบันที่แตกต่างกัน ทำให้ผลลัพธ์แตกต่างกัน จริงหรือไม่

การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของสถาบันที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อผลลัพธ์แตกต่างกันหรือไม่ สรุปได้ว่าผลลัพธ์ที่เกิดจากลักษณะของสถาบันค่อนข้างน้อย และไม่คงที่ถ้าลักษณะของนิสิตนักศึกษา ตั้งแต่แรกเข้าไม่แตกต่างกัน มีตัวแปรเพียง 3 ตัวเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตัวแปรทั้ง 3 ได้แก่ ความถี่ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา ระดับความยืดหยุ่นของหลักสูตร และวุฒิของอาจารย์ แต่ระดับของความสัมพันธ์นี้ค่อนข้างต่ำ

ความแตกต่างของผลลัพธ์ในเรื่องความสามารถทางสติปัญญา นั้น พบได้ในสถาบันที่มีการคัดเลือกบุคคลเข้าเรียน ร่วมกับลักษณะสถาบันที่เล็ก และมีจรรยาบรรณ เพราะจะช่วยกระตุ้นให้นิสิตนักศึกษามีความกระตือรือร้น มากขึ้น

มีหลักฐานที่ชัดเจนสังเกตได้ว่า สถาบันที่มีระบบหอพักที่เข้มงวดจะทำให้การพัฒนาคณิตศาสตร์แบบมีวิจารณญาณน้อยกว่าสถาบันที่ไม่เข้มงวด

ลักษณะที่ต่างกันของสถาบัน เช่นขนาดของสถาบัน ประเภทของสถาบัน สถาบันแบบหญิงล้วน ชายล้วนหรือสหศึกษา ต่างมีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษาในทางตรงน้อย พบว่าลักษณะบางประการของสถาบันมีผลทางอ้อมต่อนิสิตนักศึกษา เช่นระบบการคัดเลือกของสถาบัน มีผลลบต่อมโนทัศน์ในตนเอง สถาบันขนาดใหญ่มีผลลบต่อพัฒนาการด้านสังคมเพราะในสถาบันขนาดใหญ่ นั้นโอกาสที่อาจารย์ และนิสิตนักศึกษาจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันลดลง

ลักษณะของสถาบันไม่มีผลต่อการปรับตัว ความมีสุขภาพจิตดีและพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ถ้าควบคุมตัวแปรความถนัด ผลสัมฤทธิ์ ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม และลักษณะบุคลิกภาพบางตัว จะพบว่าลักษณะที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา มากคือ นโยบายของสถาบัน การปฏิบัติของสถาบัน และบรรยากาศของการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสถาบัน

ความแตกต่างของสถาบันมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการ และการเลือกอาชีพเป็นอย่างมาก ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษาที่จบจากสถาบันที่ต่ำกว่าปริญญาตรี จะได้ทำงานที่มีคุณค่า น้อยกว่า ผู้ที่จบจากสถาบันที่สอนระดับปริญญาตรี ผู้ที่จบจากสถาบันที่มีชื่อเสียงกว่าก็มีโอกาส

จะได้งานที่ดีกว่า และเพศมีผลต่อการเลือกอาชีพ ถ้าบุคคลนั้นเรียนในสาขาวิชาที่เน้นการเลือกเพศ (เช่นผู้หญิงเรียนวิศวกรรมศาสตร์)

4. นิสิตนักศึกษาที่มีประสบการณ์ย่อยแตกต่างกันแต่อยู่ในสถาบันเดียวกันจะมีลักษณะแตกต่างกันหรือไม่

ผลการศึกษชี้ชัดว่า ผลลัพธ์ของการศึกษาจะแตกต่างกันโดยมีอิทธิพลจากวิชาเอกที่เรียน และยังพบอีกว่า วัฒนธรรมย่อยหรือสภาพแวดล้อมย่อย จะทำให้ผลลัพธ์ด้านการเรียนแตกต่างกันมากกว่า วัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมโดยภาพรวม เช่นการเรียนในห้องเรียนที่เล็ก มีผู้เรียนน้อย ใช้วิธีการสัมมนา ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆจะทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ดีกว่าการเรียนในห้องใหญ่ที่เน้นการบรรยายอย่างเดียว นอกจากนี้ลักษณะของอาจารย์ก็ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน นิสิตนักศึกษาจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า ถ้าอาจารย์มีลักษณะต่อไปนี้ คือ มีความรู้ดี มีความกระตือรือร้น มีความสามารถในการอธิบายให้ชัดเจน สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่คลุมเครือ ให้ความช่วยนิสิตนักศึกษาทั้งในและนอกห้องเรียน นอกจากนี้ตัวแปรสำคัญอีกตัวหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของนิสิตนักศึกษา ซึ่งการที่นิสิตนักศึกษาจะเข้าไปมีส่วนร่วมได้ดีนั้นก็ขึ้นกับตัวแปรสำคัญ เช่น การอยู่หอพัก และการศึกษาในสถาบันขนาดเล็ก

ผลลัพธ์ในเรื่องการคิดแบบมีวิจารณญาณนั้นไม่พบว่ามีอิทธิพลจาก วิชาเอกที่เรียน แต่ได้รับอิทธิพลจากวิธีการสอนที่ก่อให้เกิดความเครียด กระตุ้นให้มีกิจกรรมทางวิชาการ และวิธีการสอนแบบแก้ปัญห

สาขาวิชาเอกไม่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนามโนทัศน์ในตนเองของนิสิตนักศึกษา การอยู่หอพักในสถาบัน มีผลทางอ้อมต่อพัฒนาการด้านความรู้และมโนทัศน์ในตนเอง แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมกับเพื่อนและอาจารย์มีผลทางตรงกับพัฒนาการด้านมโนทัศน์ในตนเอง และการเข้าไปมีส่วนร่วมกับสถาบันทำให้มีการพัฒนาภาวะผู้นำ โดยเฉพาะในนิสิตนักศึกษาหญิง

การที่ได้อยู่ในศูนย์ที่พักอาศัยและการเรียน(living-learning center) มีอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นตัวของตนเอง การไม่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น การกำหนดความคิดของตนเอง การพัฒนาการด้านบุคลิกภาพทั่วไป ผลต่อค่านิยมด้านวัฒนธรรมและความสุนทรีย์และบทบาททางเพศ แต่ถ้านำตัวแปรด้านการมีส่วนร่วมสภาพกับเพื่อนและอาจารย์เข้ามาพิจารณาด้วยจะ

พบว่า การมีสัมพันธภาพกับเพื่อนและอาจารย์มีผลโดยตรงต่อ การพัฒนาด้านบุคลิกภาพ การเมือง สังคม และศาสนา

ด้านการพัฒนาจริยธรรม พบว่า การเรียนวิชาเอกต่างกันมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการด้านจริยธรรมแตกต่างกัน และพบว่าถ้าสถาบันมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านสติปัญญามากเท่าใด ก็จะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านจริยธรรมมากขึ้นเช่นกัน และยังขึ้นกับประเภทของนิสิตนักศึกษาอีกด้วย

สำหรับพัฒนาการด้านการเลือกอาชีพพบว่า ผลลัพธ์ที่แตกต่างกันเกิดจากผู้เรียนในสาขาวิชาการเฉพาะเช่น วิศวกรรมศาสตร์หรือธุรกิจ จะมีทักษะในการประกอบอาชีพดีกว่าผู้เรียนในสาขาศิลปศาสตร์ แต่ยังไม่เห็นเหตุผลที่ชัดเจนพอที่จะบอกว่าผู้เรียนสาขาวิชาเฉพาะจะมีความพึงพอใจในงานมากกว่าผู้เรียนทางด้านศิลปศาสตร์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีผลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญต่อการประกอบอาชีพในระยะแรก โดยเฉพาะในผู้หญิงที่เลือกอาชีพของผู้ชาย ในผู้หญิงที่ทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาภาวะผู้นำจะเลือกอาชีพของเพศชายมากกว่า อาจารย์ที่เป็นหญิงก็มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนิสิตนักศึกษาหญิงมากกว่าอาจารย์ที่เป็นชาย การทำงานในระหว่างเรียน ก็มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพเช่นกัน

5. ประสบการณ์ต่าง ๆ นั้น มีผลต่อนิสิตนักศึกษาที่มีลักษณะแตกต่างกันหรือไม่

การวิจัยเกี่ยวกับการสอนพบว่า นิสิตนักศึกษาบางประเภทเรียนรู้ได้ดีกว่านิสิตนักศึกษาบางประเภท เช่นนิสิตนักศึกษาที่มีลักษณะเป็นอิสระ มีอำนาจภายในตนเองสูง จะเรียนรู้ได้ดีกว่า นิสิตนักศึกษาที่ชอบฟังฟัง และมีอำนาจภายในตนเองต่ำ สำหรับผลลัพธ์ทางด้านจิตสังคมนั้นพบว่า เพศและเชื้อชาติมีผลต่อพัฒนาการด้านนี้

สำหรับพัฒนาการด้านจริยธรรมพบว่า ลักษณะของการพัฒนาจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทางด้านสติปัญญา

อิทธิพลของสถาบันต่อการเลือกอาชีพ จะเริ่มแตกต่างกันตั้งแต่การคัดเลือกนิสิตนักศึกษาใหม่ เพราะนักเรียนมัธยมที่มีคะแนนดี ก็มีโอกาที่จะเข้าเรียนในสาขาที่เป็นที่นิยมมากกว่า เช่น แพทย์ หรือนักกฎหมาย และอิทธิพลนี้ในชายและหญิงก็จะแตกต่างกันอีกด้วย

6. ผลลัพธ์ระยะยาวของสถาบันมีอะไรบ้าง

มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่า ผู้ที่เรียนจบจากสถาบันอุดมศึกษาจะมีความรู้มากกว่าผู้ที่จบระดับมัธยมศึกษา และมีแนวโน้มที่จะมีกิจกรรมทางด้านวิชาการต่อเนื่องไปมากกว่า เช่น การศึกษาต่อ การเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการ เป็นต้น และผลต่อพัฒนาการด้านจิตสังคมในระยะยาวพบว่า ยังมีคงอยู่นานนับสิบปี ผลลัพธ์ทางด้านจริยธรรมก็พบว่าคงอยู่นานนับสิบปีเช่นกัน แต่การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีลักษณะลดลงเรื่อยๆ

การวิจัยทางการศึกษาพยาบาลที่สำคัญได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ที่มีต่อการคิดแบบมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลพบว่า การคิดแบบมีวิจารณญาณมีความสัมพันธ์กับคะแนนมาตรฐานวิชาคณิตศาสตร์ กับวิชาการศึกษาทั่วไปในหมวดวิชามนุษยศาสตร์ และกับคะแนนการสอบขึ้นทะเบียนประกอบวิชาชีพ นักศึกษาที่ชั้นปีสูงขึ้นจะมีคะแนนการคิดแบบมีวิจารณญาณสูงขึ้น (Bauwens and Gerhard, 1987; Berger, 1984; Tiessen, 1987) และยังพบอีกว่า การคิดแบบมีวิจารณญาณนั้นมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเชิงจริยธรรมอีกด้วย (Fleeger, 1987; Ketefian, 1981)

เฮอตา (Huerta, 1990) ได้ศึกษาตัวแปรที่ไม่ใช่วิชาการ ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาพยาบาลพบว่า เชื้อชาติและอายุ มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับตัวแปรด้านอาจารย์ที่มีอิทธิพลต่อนักศึกษาพยาบาลนั้น มีดังนี้ บาลวิน (Baldwin, 1991) ได้ทดลองทำการสอนทักษะการวัดความดันโลหิต ให้แก่นักศึกษาพยาบาล 2 กลุ่มในด้วยวิธีที่แตกต่างกัน กลุ่มแรกสอนโดยให้อ่านคู่มือและดูวิธีการปฏิบัติจากวิดีโอเทป กลุ่มที่ 2 ให้อ่านคู่มือ ดูวิดีโอเทป และมีอาจารย์คอยแนะนำ ผลการสอนพบว่า นักศึกษากลุ่มแรกมีความมั่นใจในการวัดความดันโลหิตน้อยกว่ากลุ่มที่ 2 และทำผิดพลาดมากกว่า ผู้วิจัยได้สรุปว่าการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสอนภาคปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านทักษะ

รอเฮน (Rauen, 1974) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาลเกี่ยวกับแบบอย่างของอาจารย์ พบว่าการแสดงออกของอาจารย์ทั้งขณะปฏิบัติงานกับผู้ป่วย และการแสดงออกทั่วไป มีส่วนสำคัญที่ทำให้ให้นักศึกษารู้สึกว่า ตนเองเป็นพยาบาลอย่างสมบูรณ์

ตัวแปรที่สำคัญอีกผู้หนึ่ง ในสภาพแวดล้อมของการศึกษาพยาบาล คือพยาบาลประจำการ พยาบาลเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักศึกษาพยาบาลมาก โดยเฉพาะในเวลาที่มีการฝึกปฏิบัติงาน ทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ พยาบาลจึงเป็นผู้ที่สอนทักษะต่างๆ ช่วยนักศึกษาแก้ปัญหาในเวลาฉุกเฉิน และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักศึกษา เช่นการวิจัยของเฟรทเวล (Fretwell, 1978 อ้างถึงใน เลวิน และลิช, 1982) ที่พบว่าบุคคลสำคัญในสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลคือพยาบาลประจำการ โดยพยาบาลในอุดมคติจะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย มุ่งที่ผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง และแสดงบทบาทในการเป็นครูอย่างกระตือรือร้น สอดคล้องกับที่คอสเทลโล(Costello, 1989) ได้ทำการสอบถามจากนักศึกษาพยาบาลว่า เรียนรู้ทักษะจากใครมากที่สุด นักศึกษาให้คำตอบว่า ได้จากเพื่อนและจากพยาบาลมากที่สุด มากกว่าอาจารย์ และคอสเทลโลได้ให้ข้อเสนอไว้ว่า อาจารย์จะต้องให้เวลากับการฝึกปฏิบัติมากขึ้น การวิจัยของคอสเทลโลสอดคล้องกับการวิจัยของแบลลีย์ (Baillie, 1993) ที่ได้ทำการสอบถามนักศึกษาพยาบาลที่ปฏิบัติงานในชุมชนว่า มีตัวแปรอะไรบ้างที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้การทำงานในชุมชน นักศึกษาพยาบาลให้คำตอบว่า พี่เลี้ยงในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดที่จะเป็นตัวช่วยในการแสดงออกถึงทักษะต่างๆ เช่นทักษะการสื่อสาร รองลงมาคือความสามารถของตัวนักศึกษาเอง

เลวิน และ ลิช (Lewin, D. A. and Leach, J. , 1982) ได้ศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของหอผู้ป่วย ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาล โดยทำการสัมภาษณ์จากนักศึกษาพยาบาล พยาบาลประจำการ และศึกษาจากสภาพทั่วไปของหอผู้ป่วย ได้ข้อสังเกตได้ที่เด่นชัดของลักษณะที่ดีของสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ว่ามีลักษณะดังนี้ จะต้องเน้นการสาธิตการปฏิบัติการพยาบาล จะต้องมีการนิเทศอย่างใกล้ชิดจากผู้นิเทศ จะต้องมีส่วนร่วมที่ติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างพยาบาลกับนักศึกษา

งานวิจัยในประเทศไทย

การวิจัยเกี่ยวกับผลลัพธ์ทางการศึกษาของนิสิตนักศึกษาในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกันเพียง 2-3 ตัวแปร ยังไม่มีการวิจัยเกี่ยวกับผลของตัวแปรหลายตัวในสภาพแวดล้อม โดยใช้โมเดลอิสระมาก่อน ตัวอย่างงานวิจัยในประเทศไทย มีดังนี้

อวยชัย วยสุวรรณ (2521) ได้ทำการศึกษาวิจัยระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา ในปีการศึกษา 2519 พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ตามลำดับ คือ ทักษะคิดของนิสิตที่มีต่อวิชาที่เรียน การทำวารสารหนังสือพิมพ์หรือการเขียนบทความ การอ่านหนังสือพิมพ์หรือวารสาร เพศชาย และภูมิฐานะในเขตเทศบาล ซึ่งการวิจัยของอวยชัย วยสุวรรณนี้ ได้ผลคล้ายกับการวิจัยของ จงกลนี ชุตินาเทวินทร์ (2527) ที่ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่ไม่ใช่ด้านสติปัญญา กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พบว่าตัวแปรที่ใช้พยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตโดยส่วนรวมได้แก่ การปรับตัวทางวิชาการ อายุ ทักษะที่มีต่อเนื้อหาวิชาที่เรียน การปรับตัวกับครอบครัว ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา เพศ ทักษะที่มีต่อตนเอง และทักษะที่มีต่อวิทยาลัย

นัยนา อ่างสันติกุล (2522) ได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางวิชาการของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นิสิตนักศึกษาจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวนทั้งสิ้น 685 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยจำนวนข้อรายการ 88 ข้อ แล้วทำการวิเคราะห์องค์ประกอบโดยสกัดองค์ประกอบด้วยวิธีองค์ประกอบสำคัญ และหมุนแกนองค์ประกอบแบบออร์โธกอนอลด้วยวิธีแวนแมทซ์ ได้องค์ประกอบที่สำคัญ 8 องค์ประกอบ คือ บรรยากาศในการเรียน พฤติกรรมของอาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวก บรรยากาศการบริหารและวินัยนิสิตนักศึกษา กีฬาและสันทนาการ บุคลิกภาพเพื่อนสนิท และบริการทางวิชาการ

จุไร ชุมชุม (2526) ได้ทำการศึกษาสภาพแวดล้อมสังคมกลุ่มเพื่อนของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ถึง 4 ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 1,243 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ดัดแปลงมาจากชุดแบบสำรวจกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษาในเรื่องสภาพแวดล้อมกลุ่มเพื่อนของแอสติน พบว่า นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ มีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมสังคมในกลุ่มเพื่อนโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง นิสิตนักศึกษาชายและหญิงมี

ปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมสังคมกลุ่มเพื่อน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001
 นิสิตนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมสังคมกลุ่ม
 เพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 นิสิตนักศึกษาที่อยู่ระดับชั้นต่างก็มี
 ปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมสังคมกลุ่มเพื่อนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
 นิสิตนักศึกษาที่มีลักษณะที่พึงอาศัยแตกต่างกันมีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมสังคมกลุ่มเพื่อน
 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นิสิตนักศึกษาที่บิดา มารดามีภูมิลำเนาแตก
 ต่างกันมีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมสังคมกลุ่มเพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
 ระดับ .05 นิสิตนักศึกษาที่บิดา มารดาหรือผู้ปกครองมีรายได้ต่างกันมีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวด
 ล้อมสังคมกลุ่มเพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ผลสัมฤทธิ์ทางการ
 เรียน กับสภาพแวดล้อมสังคมกลุ่มเพื่อนของนิสิตนักศึกษา มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติที่ระดับ .01 และเป็นความสัมพันธ์ในระดับน้อย

ศิริอร ชันธหัตต์ (2527) ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะบางประการของนักศึกษาประจำหอ
 พักวิทยาลัย กับนักศึกษาเดินเรียนของวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่านักศึกษา
 ที่อยู่หอพัก มีลักษณะด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความมีวินัยในตนเอง ความรู้สึกรับผิดชอบ
 และความเอื้อเฟื้อสูงกกว่านักศึกษาเดินเรียนอย่างมีนัยสำคัญ นักศึกษาหญิงที่อยู่หอพักมีลักษณะ
 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความมีวินัยในตนเอง ความรู้สึกผิดชอบ และความเอื้อเฟื้อสูงกกว่า
 นักศึกษาชายที่อยู่หอพักอย่างมีนัยสำคัญ และนักศึกษาหญิงที่อยู่หอพักมีลักษณะด้านผลสัมฤทธิ์
 ทางการเรียน ความมีวินัย ในตนเอง ความรู้สึกรับผิดชอบ และความเอื้อเฟื้อ สูงกกว่านักศึกษา
 หญิงที่เดินเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

อรพัญญ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533) ได้ทำการศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิตคณะ
 ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 8 วิทยาเขต กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ 4
 จำนวน 612 คน โดยมีกรอบความคิดว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนมี 4 องค์ประกอบใหญ่ๆ
 คือ บุคลิกภาพและพฤติกรรมของอาจารย์ บุคลิกภาพและพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้น อาคาร
 สถานที่ และบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวนิสิตเอง ผลการศึกษามีดังนี้ สภาพแวดล้อม
 ทางการเรียน ด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรมของอาจารย์ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี มีลักษณะเด่นใน
 ด้านบุคลิกของความเป็นครู โดยทั่วไปวิทยาเขตส่วนภูมิภาคดีกว่าวิทยาเขตส่วนกลาง และนิสิต
 ที่มีภูมิลำเนาต่างด้านวิทยาเขตที่สังกัด หลักสูตร ที่พึงอาศัย และเพศ มีความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบ

ของสภาพแวดล้อมทางด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรมของอาจารย์ที่มีต่อการเรียนรู้แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นที่เด่นชัดได้แก่ การแต่งกาย การตั้งใจเรียนและมนุษยสัมพันธ์ โดยทั่วไปสภาพแวดล้อมด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นในวิทยาเขตสวนภูมิภาค ดีกว่าในวิทยาเขตสวนกลาง และนิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน ยกเว้นด้านเพศมีความเห็นต่อผลกระทบของสภาพแวดล้อมด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรมของเพื่อนร่วมชั้นที่มีต่อการเรียนรู้แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านอาคารสถานที่ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี โดยในส่วนกลางและสวนภูมิภาคไม่แตกต่างกัน นิสิตที่มีภูมิลำเนาต่างกัน ยกเว้น ด้านที่อยู่อาศัย เพศ ที่ตั้งวิทยาเขต มีความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านอาคารสถานที่ที่มีต่อการเรียนรู้แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวนิสิต โดยทั่วไปอยู่ในระดับดี มีลักษณะเด่นคือ ความตั้งใจเรียน ความสนใจในการสอนของอาจารย์ นิสิตในสวนภูมิภาคตั้งใจเรียนมากกว่านิสิตในส่วนกลาง นิสิตที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันเห็นว่า บุคลิกภาพและพฤติกรรมของตนเอง มีผลกระทบต่อการเรียนรู้แตกต่างกัน

ผานิต บุญช่วย (2534) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กับผลสัมฤทธิ์ทางเรียนของนักศึกษาปริญญาตรีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2531 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในมหาวิทยาลัย ของนักศึกษาทุกชั้นปี

ประภาเพ็ญ สุวรรณ และคณะ ได้ทำการศึกษาจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล โดยศึกษาในนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และปีที่ 4 ทุกคณะยกเว้นคณะแพทยศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า คะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษานหญิง สูงกว่านักศึกษาชายอย่างมีนัยสำคัญ แต่ไม่พบความแตกต่างของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในนักศึกษาที่มีความแตกต่างในเรื่องต่อไปนี้คือ คณะที่ศึกษา ชั้นปี อายุ สถานที่เกิด บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วย อาชีพของบิดา การศึกษาของ บิดา มารดา ขนาดของครอบครัว รายได้ของครอบครัว และการทำงานของมารดา เมื่อกลุ่มตัวอย่างอายุ 1-10 ปี และปัจจุบัน (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, อลิศรา ชูชาติ และ วาสนา จันทร์สว่าง, 2535)

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับผลลัพธ์ทางการศึกษา ของนักศึกษาพยาบาลในประเทศไทยนั้นสรุปได้ดังนี้

ผ่องศรี เกียรติเลิศนภา (2525) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมคัดสรรในคลินิกกับความคิดเห็นต่อวิชาชีพพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลปีที่ 4 จำนวน 250 คน ในหลักสูตรปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ของสถาบันการศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานครจำนวน 5 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลต่อสภาพแวดล้อมโดยส่วนรวม ต่อกลุ่มเพื่อน ต่ออาจารย์พยาบาล มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อวิชาชีพพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลต่อพยาบาลประจำการมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อวิชาชีพพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุทธิรัตน์ พิมพ์พงศ์, ทศนา บุญทอง และ วิเชียร ทวีลาภ (2527) ได้ทำการศึกษาดิตตามผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต(พยาบาลและผดุงครรภ์) ของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2525 พบว่า บัณฑิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับมัธยมศึกษาดีมาก จะมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนพยาบาลสูง ผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับมัธยมต่ำ จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพยาบาลต่ำด้วย บัณฑิตที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับดีและดีมากไม่ว่าจะปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานใด คุณภาพของบัณฑิตด้านมนุษยสัมพันธ์กับบุคลิกภาพส่วนบุคคลอยู่ในระดับดีมาก คุณภาพด้านการบริการพยาบาลอยู่ในระดับดี

อรทัย ผลเนื่องมา(2529) ได้ศึกษาลักษณะกลุ่มเพื่อนของนักศึกษาพยาบาล ในกรุงเทพมหานคร พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ความประทับใจในกลุ่มเพื่อนและจุดมุ่งหมายในชีวิตมีความสัมพันธ์กับเหตุผลในการเข้ากลุ่มเพื่อนและกิจกรรมการใช้เวลาในกลุ่มเพื่อน ทั้งในทางบวกและทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001, .01 และ .05 โดยที่ความประทับใจในกลุ่มเพื่อนเพียง 3 เรื่องเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับเหตุผลในการเข้ากลุ่มเพื่อนหมดทุกเรื่อง

ผ่องศรี เกียรติเลิศนภา (2532) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการเรียนของนิสิตคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยศึกษาจากนิสิตคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ชั้นปีที่ 1- 4 จำนวน 84 คน พบว่า นิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สาเหตุที่สำคัญเกี่ยวกับผลการศึกษาเล่าเรียนของนิสิตใน 5 อันดับแรก ได้แก่ วิธีเรียนของนิสิต วิธีสอนของอาจารย์ พื้นความรู้ชั้นมัธยมปีที่ 6 หรือก่อนเข้ามหาวิทยาลัย

ความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนิสิตกับอาจารย์ และทัศนคติของนิสิตต่อคุณค่าของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย

ศิขริน สุสุข (2532) ได้ศึกษากระบวนการขาดเวลาเข้าสู่วิชาชีพพยาบาล เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ทำการสังเกตและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 ถึง 4 จำนวน 20 คน ของวิทยาลัยพยาบาลสหประชาชาติไทย โดยการวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไขต่างๆที่มีผลกระทบทำให้บุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดทั่วไป สู้อารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของความเป็นพยาบาล ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการขาดเวลาเข้าสู่วิชาชีพพยาบาล ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ระยะเวลาก่อนเข้าสู่กระบวนการขาดเวลา ระยะเวลาว่างกระบวนการขาดเวลา และระยะเข้าสู่วิชาชีพ ระยะเวลาก่อนเข้าสู่กระบวนการขาดเวลาเข้าสู่วิชาชีพ เป็นระยะหวั่นไหวหวั่นต่อที่บุคคลจะตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพพยาบาล ซึ่งแรงจูงใจในการตัดสินใจเลือกคือ อิทธิพลเชิงเศรษฐกิจมีนัยสำคัญสูงสุด เช่น จบแล้วมีงานทำทันที ไม่ต้องหางานทำ รายได้ดีพอควร เป็นอาชีพที่มั่นคง โดยมีสมาชิกในครอบครัวได้แก่ พ่อแม่และพี่สาว เป็นบุคคลนัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักศึกษา การมีภาพพจน์เกี่ยวกับพยาบาลมาก่อนจากการที่สมาชิกในครอบครัว(พี่สาว)อยู่ในวิชาชีพพยาบาลหรือจากการเคยมีภ เพประทับใจในสัญลักษณ์ของวิชาชีพเช่นเครื่องแบบ ระยะเวลาว่างกระบวนการขาดเวลาเข้าสู่วิชาชีพ เริ่มจากกระบวนการเริ่มพัฒนาอัตตะของความเป็นพยาบาล มีเงื่อนไขสำคัญคือ กระบวนการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ได้แก่ กฎระเบียบของสถาบัน การรับน้องใหม่ การเรียนรู้องค์ความรู้ทางการพยาบาลพื้นฐาน ต่อมาเมื่อเริ่มฝึกประสบการณ์ทางคลินิก จะมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับทีมสุขภาพในโรงพยาบาล โดยเฉพาะพยาบาล จะทำให้มีประสบการณ์ในบทบาทของพยาบาล โดยผ่านการฝึกหัดหรือเล่นบทบาทของพยาบาล จากการฝึกหัดบทบาทพยาบาลจนเกิดความชำนาญจะทำให้สามารถนิยามตนเองในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของวิชาชีพ ระดับของการพัฒนาอัตตะเชิงวิชาชีพจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตามความเข้มข้นขึ้นของพฤติกรรมและทัศนคติต่อวิชาชีพ ระยะเข้าสู่วิชาชีพพยาบาล เมื่อผ่านกระบวนการขาดเวลาแล้ว พวกเขาจะถูกคาดหวังว่าได้ก้าวข้ามไปสู่สถานภาพใหม่ เป็นผู้มีความรู้ทางอาชีพระดับสูง มีทักษะ ตลอดจนมีความแจ่มชัดและมีความยึดมั่นผูกพันในวิชาชีพ

กองงานวิทยาลัยพยาบาลได้ทำการประเมินผู้สำเร็จการศึกษาลำดับสูงสุดการศึกษาระดับปริญญาตรีที่เน้นชุมชนของวิทยาลัยพยาบาล ในสังกัดกองงานวิทยาลัยพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 5 วิทยาลัย 658 คน ทำการประเมินจากตัวผู้สำเร็จการศึกษา ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน โดยใช้แบบตรวจสอบรายการพฤติกรรมทางการพยาบาล 4 ด้านคือ

การให้บริการพยาบาล การศึกษาและการสอน การบริหารจัดการ การวิจัย และประเมิน
 บุคลิกภาพของผู้สำเร็จการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่มีความสามารถ
 ด้านการให้บริการพยาบาลอยู่ในระดับดี มีความสามารถด้านการศึกษาและการสอนอยู่ในระดับ
 พอใช้ มีความสามารถในด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับดี มีความสามารถด้านการวิจัยอยู่
 ในระดับไม่ดี ผู้สำเร็จการศึกษามีบุคลิกภาพตรงตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
 คือตระหนักและคำนึงถึงคุณค่าและศักยภาพของบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตระหนักในความรับ
 ผิดชอบต่อการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ สนับสนุนหลักการประชาธิปไตย และมีความรับผิดชอบ
 ต่อสังคมและเป็นพลเมืองดี (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2534)

กุศล ศรีอุทัย, สุขุมาล พัฒนเศรษฐานนท์ และ มาลีวัล เลิศสาครศิริ (2534) ได้ทำการศึกษา
 ติดตามผู้สำเร็จการศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลเซนต์หลุยส์ ที่สำเร็จการ
 ศึกษาเป็นรุ่นที่ 1 จำนวน 30 คน เปรียบเทียบกับความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วม
 งาน จำนวน 43 คน พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษารับรู้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานบริหาร การบริการ
 วิชาการ และด้านมนุษยสัมพันธ์ของตนเองอยู่ในระดับดี ส่วนค่านิยมทางวิชาชีพพยาบาลในภาพ
 รวม อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานมีความเห็นว่า ประสิทธิภาพ
 การปฏิบัติงาน การบริหารวิชาการของผู้สำเร็จการศึกษาอยู่ในระดับพอใช้ ส่วนด้านมนุษยสัมพันธ์
 อยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ของผู้สำเร็จการศึกษา กับความคิดเห็นของผู้
 บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานต่อผลการปฏิบัติงานด้านการบริหาร การบริการวิชาการและด้าน
 มนุษยสัมพันธ์ของผู้สำเร็จการศึกษา พบว่าทุกด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
 ระดับ .05 โดยคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานทุกข้อต่ำกว่าคะแนน
 เฉลี่ยการรับรู้ของผู้สำเร็จการศึกษา

อัจฉรา เดชขุน (2535) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา
 พยาบาล เจตคติต่อวิชาชีพพยาบาล และความพึงพอใจในงาน กับความสามารถในการปฏิบัติ
 งานของบัณฑิตพยาบาลคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ โดยศึกษา
 จากบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
 ตั้งแต่ พ.ศ. 2528-2533 จำนวน 132 คน หัวหน้าหอผู้ป่วยที่บัณฑิตทำงานอยู่จำนวน 19 คน และ
 เพื่อนร่วมงานของบัณฑิต จำนวน 38 คน พบว่าบัณฑิตพยาบาลส่วนใหญ่มีเจตคติต่อวิชาชีพ
 พยาบาลอยู่ในระดับดี ร้อยละ 53.0 มีความสามารถในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ร้อย

ละ 73.5 โดยมีความสามารถในการปฏิบัติงานด้านมนุษยสัมพันธ์มากที่สุด มีความสามารถในด้านวิชาการและการวิจัยน้อยที่สุด และพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาพยาบาล และความพึงพอใจในงาน มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนเจตคติต่อวิชาชีพพยาบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการปฏิบัติของบัณฑิตพยาบาล

นันทนา น้าฝน (2536) ได้ศึกษาองค์ประกอบบางประการที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์เชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล จำนวน 366 คน พบว่า องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์เชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ แรงจูงใจในการศึกษา ความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพการพยาบาล ระยะเวลาคงอยู่ในสถาบันการศึกษา ปฏิสัมพันธ์เชิงถ่ายทอดทางวิชาชีพกับอาจารย์พยาบาล ปฏิสัมพันธ์เชิงถ่ายทอดทางวิชาชีพกับพยาบาล ปฏิสัมพันธ์เชิงถ่ายทอดทางวิชาชีพกับเพื่อนนักศึกษา และปฏิสัมพันธ์เชิงถ่ายทอดทางวิชาชีพกับบุคลากรในทีมสุขภาพ องค์ประกอบที่ร่วมกันอธิบายความผันแปรของเอกลักษณ์เชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาลได้ร้อยละ 45.90 เรียงตามลำดับความสำคัญได้แก่ ปฏิสัมพันธ์เชิงถ่ายทอดทางวิชาชีพกับบุคลากรในทีมสุขภาพ ความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพการพยาบาล ระยะเวลาคงอยู่ในสถาบันการศึกษา และปฏิสัมพันธ์เชิงถ่ายทอดทางวิชาชีพกับเพื่อนนักศึกษาพยาบาล

ประหยัดศรี เกื่อนศิริ(2536) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ วิทยาลัยมิชชั่น ทั้ง 4 ชั้นปี จำนวน 188 คน ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยสะสมระดับมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ คะแนนสอบเข้าเรียนวิชาพยาบาลส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูงและปานกลาง ทักษะคิดต่อวิชาชีพพยาบาลส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง แรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์ การปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมของสถาบัน แรงสนับสนุนของครอบครัว ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักศึกษาทั้ง 4 ชั้นปี ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักศึกษาพยาบาลทั้ง 4 ชั้นปี คือ คะแนนสอบเข้าเรียนวิชาพยาบาล และคะแนนเฉลี่ยในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชวนพิศ ชิวรักษ์ (2538) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลัง แรงจูงใจ ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมสถาบันและการบูรณาการตนเอง กับความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 และ 4 จำนวน 897 คน จากสถาบันการ

ศึกษาพยาบาล 16 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า ภูมิหลัง ได้แก่ระดับชั้นปีการศึกษา ระดับการศึกษา ของบิดา มารดา รายได้ของครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพของนัก ศึกษาพยาบาล แรงจูงใจในการเข้าศึกษา มีความสัมพันธ์ในทางบวกระดับปานกลางกับความ ยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพ ความคาดหวังในผลลัพธ์จากการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวกระดับ มากกับความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมสถาบัน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกลุ่มเพื่อน ด้านการเรียนการสอน ด้านบริหาร และด้านอาคาร สถานที่ มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพอย่างมีนัย สำคัญที่ระดับ .05 การบูรณาการตนเองด้านวิชาการมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับสูง การ บูรณาการตนเองด้านสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลาง กับความยึดมั่นผูกพันต่อวิชา ชีพ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และตัวแปรที่ร่วมกันพยากรณ์ความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพ ของนักศึกษาพยาบาลได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีความสำคัญตามลำดับดังนี้ การบูรณาการ ตนเองด้านวิชาการ การบูรณาการตนเองด้านสังคม เหตุจูงใจให้เข้าศึกษา ความคาดหวังในผล ลัพธ์จากการศึกษา และระดับชั้นการศึกษา(ปี 4) โดยร่วมกันพยากรณ์ความยึดมั่นผูกพันต่อวิชา ชีพของนักศึกษาพยาบาลได้ร้อยละ 53.27 ($R^2 = .5327$)

เพ็ญนภา แดงด้อมยุทธ์ (2538) ได้ทำการทดลองสอนการใช้กระบวนการพยาบาล ในนัก ศึกษาพยาบาลปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี ราชบุรีจำนวน 100 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 50 คน โดยใช้วิธีการสอนที่เน้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เปรียบ เทียบกับการสอนตามปกติ และวัดความสามารถในการใช้กระบวนการพยาบาล พบว่า ความ สามารถในการใช้กระบวนการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลภายหลังได้รับการสอน ที่เน้นการ คิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และความ สามารถในการใช้กระบวนการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลกลุ่มที่ได้รับการสอนที่เน้นการคิด อย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เอื้อญาติ ชูชื่น (2535) ได้ศึกษาผลของการฝึกคิดอย่างมีวิจารณญาณตามแนวทฤษฎีของ โรเบิร์ต เอช. เอนนิส ที่มีต่อความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล ตำรวจ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ ปีการศึกษา 2535 จำนวน 60 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการ ฝึกความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้สถานการณ์ปัญหาทางการพยาบาล

อายุศาสตร์เป็นเนื้อหา กลุ่มทดลองได้รับการฝึก 20 ครั้งในระยะเวลา 5 สัปดาห์ สำหรับกลุ่มควบคุมอ่านเอกสารทางวิชาการพยาบาลที่กำหนดให้ด้วยตนเอง ใช้เวลาเท่ากับกลุ่มทดลอง เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสองกลุ่มโดยใช้แบบทดสอบความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนและหลังการฝึกและระยะติดตามผล ผลการทดลองพบว่า นักศึกษาพยาบาลกลุ่มที่ได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้คะแนนความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ไม่พบความแตกต่างของคะแนนความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณในระยะก่อนเข้ารับการทดลองและภายหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม ภายหลังการทดลองนักศึกษาพยาบาลกลุ่มที่ได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้คะแนนความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มที่อ่านเอกสารทางการพยาบาลด้วยตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในระยะติดตามผลการทดลอง นักศึกษาพยาบาลกลุ่มที่ได้รับการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และกลุ่มที่อ่านเอกสารวิชาการด้วยตนเอง ได้คะแนนความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณในระยะติดตามผล ไม่แตกต่างกับในระยะหลังการทดลอง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับผลลัพธ์ด้านจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล ได้แก่ สุภัทรา เอื้อวงศ์ (2525) ได้ศึกษาระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยศึกษาในนักศึกษา ตั้งแต่ปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 พบว่านักศึกษาพยาบาลที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน และมีสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาแตกต่างกัน มีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกัน ในปี พ.ศ.2533 สุพร พวงวราพันธ์ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การเรียนรู้ทางการพยาบาล กับพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลของวิทยาลัยพยาบาลพุทธชินราช พบว่า ประสบการณ์การเรียนรู้ทางการพยาบาล ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางจริยธรรมทางการพยาบาล ของนักศึกษาพยาบาลที่ระดับการศึกษาแตกต่างกัน (สุพร พวงวราพันธ์, 2533) และในปี พ.ศ.2537 สุวลักษณ์ ตั้งประดิษฐ์และคณะ ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ได้ผลว่า นักศึกษาพยาบาลทุกชั้นปีมีพฤติกรรมทาง จริยธรรมอยู่ในระดับที่พึงประสงค์ และพึงประสงค์ปานกลาง และ นักศึกษาพยาบาลทั้ง 4 ชั้นปี มีพฤติกรรมทางจริยธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ (สุวลักษณ์ ตั้งประดิษฐ์ และคณะ, 2537)

ผลการทบทวนวรรณกรรมต่างๆที่กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษา
ในขั้นต่อไป